

L' ingrés de la dona a presó:

Estudi de la influència dels factors de
gènere en l'activitat delictiva
femenina.

Irene Muñoz Glatz

Tutora: Jenny Cubells

TREBALL DE FINAL DE GRAU

CRIMINOLOGIA

CURS 2015-2016

20/05/2016

RESUM

Al llarg de la història, l'estructura patriarcal ha vinculat determinats rols i estereotips als respectius gèneres, que han situat a la dona a una posició socialment inferior. Aquest treball pretén reconèixer com el permanent pes de les estructures de gènere influeixen la dona a cometre un delictes. Per aconseguir-ho, aquest estudi analitza les teories de la delinqüència femenina, les característiques generals i les tipologies delictives de les dones que arriben a presó i, finalment, els estigmes que les condicionen. L'estudi consisteix en un recull bibliogràfic i una petita investigació qualitativa composta per tres entrevistes semi-estructurades, a un professional que treballa amb aquest col·lectiu i a dues dones ex-preses. En els resultats, ens podem adonar de la condició general d'exclusió primària, agreujada per la desigualtat de gènere, de la majoria de les dones que arriben a presó, i com aquesta està sostinguda per un sistema socioeconòmic i patriarcal que criminalitza les capes socials més desfavorides.

Paraules Claus: Estructures de gènere, delinqüència femenina, patriarcat, exclusió primària.

ABSTRACT

Throughout history, the patriarchal structure of our society has been based on certain roles and stereotypes of the respective genders that have positioned women in a lower social status. This research expects recognising how the permanent weight of the gender structures currently influence women to commit a crime. To achieve it, this research analyses the theories of the female delinquency, the main characteristics and the criminal typologies of women who get in prison; as well as the stigmas which determine them. The study is based on a review of the literature and a basic qualitative investigation consisted by three semi-structured interviews dedicated to a professional who works with this collective and to two women who have been prisoners. In the results of this research we can realise the general condition of the primary exclusion is aggravated because of the gender inequality of the majority of women who get in prison,; and how it is held by a socioeconomic and patriarchal system which criminalises the most disadvantaged social status.

Keywords: Gender structures, female delinquency, patriarchy, primary exclusion.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	Pàg. 1
2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	
2.1 Teories de la delinqüència femenina	Pàg. 3
2.2 Característiques estructurals de la delinqüència femenina	Pàg. 7
2.3 L'estigma de la “dona delinqüent”	Pàg. 12
2.4 Tipologia delictiva de la població penitenciària femenina	Pàg. 13
3. INVESTIGACIÓ	
3.1 Participants	Pàg. 16
3.2 Instruments	Pàg. 16
3.3 Procediments	Pàg. 17
3.4 Anàlisi i interpretació dels resultats	Pàg. 17
4. CONCLUSIONS I DISCUSSIÓ	Pàg. 29
5. BIBLIOGRAFIA	Pàg. 33
6. ANNEXOS	Pàg. 35

1. INTRODUCCIÓ

L'estructura social ha situat el gènere femení al marge de les diferents esferes socials, econòmiques i polítiques al llarg de la història. El rols que acompanyen els respectius gèneres ha generat, tal com apunten autors com West i Zimmernan (1987), unes normes, actituds i activitats adequades a la pròpia categoria sexual, que han generat desigualtat envers la dona. Al llarg de la història, la situació per a la dona ha estat doblament complicada. Sense ser delinqüent se l'ha considerada durant molt de temps un ésser en un estat evolutiu inferior, que conseqüentment, l'ha situada en una categoria social menor. El fet de ser delinqüent l'ha convertida en un ésser doblament castigat. Aquesta doble condició de dona “desviada” ha comportat severes discriminacions en forma de càstig que s'han anat consolidant històricament des de l'aparició de les primeres institucions femenines. (Almeda, 2010)

Com en altres disciplines, durant segles la criminologia ha intentat donar explicació de la delinqüència, però centrada des de l'experiència masculina. La revisió de les teories criminològiques tradicionals són una clara evidència de la invisibilitat de la dona degut a la visió simplificada i devaluada de la identitat femenina. Actualment, tot i el sorgiment de moviments feministes que han aportat explicacions sobre la invisibilitat de la dona i el seu paper dins la Justícia, el gènere femení continua sent un apèndix en l'explicació de la criminalitat (Maqueda, 2014). Lanier, Henry i Anastasia (2015) defineixen la criminologia com a “Gender blind”, fonamentada des d'una perspectiva masculina i dins d'una relació basada en el patriarcat¹ que deixa a la dona en un segon pla.

Segons les últimes dades del Ministeri d'Interior², a Espanya hi ha actualment un 7,64% de dones a presons i un 6,84% a Catalunya. La immensa desproporció entre la quantitat de presos i preses és un fet que s'estén des de la història i a escala mundial. Aquesta asimetria pot arribar a qüestionar fins a quin punt les estructures de gènere influeixen en aquestes dades. (Almeda, 2002, 2003, 2010; Cruells e Igareda, 2005)

---

¹ El patriarcat és una forma d'organització política, econòmica, religiosa i social basada en la idea d'autoritat, lideratge i predomini de l'home sobre la dona. (De Miguel, 2010)

² Estadística mensual de gener 2016. Distribució de la població reclusa per sexe. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016] Disponible a: <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=s&dsem=&msem=&asem=&ts=G> ENE.

És per això, que a partir del coneixement de la baixa proporció de la dona a la presó, aquest treball es planteja conèixer les característiques de la població penitenciària femenina, per així, comprendre quins són els factors de gènere que influeixen en la comissió dels seus delictes. S'ha cregut oportú escollir com a objecte d'estudi la població penitenciària femenina per la informació concentrada d'aquest col·lectiu a les Institucions Penitenciàries i per les transcendents conseqüències que suposa l'entrada d'un individu a presó. D'aquesta manera, l'objecte d'estudi ajudarà a comprendre la dimensió global de la delinqüència femenina i la influència del gènere en aquesta.

Per assolir l'objectiu principal, el treball pretén (I)conèixer les teories explicatives de la delinqüència femenina, (II)comprendre les característiques estructurals de la població penitenciària femenina; (III) identificar l'estigma³ de la “dona delinqüent”, i finalment, (IV) analitzar les tipologies delictives d'aquesta.

Aquest estudi es considera rellevant per intentar contribuir a la visibilitat de la dona que entra a la presó i per comprendre la rellevància de les estructures de gènere en l'activitat delictiva de la dona.

Es realitzarà un estudi qualitatiu basat en un marc teòric que serà l'eix vertebrador en l'explicació de la delinqüència femenina i de la influència del gènere sobre aquesta. A continuació, es realitzarà una petita investigació qualitativa composta per tres entrevistes per tal d'assolir els objectius proposats : a un professional que treballa actualment al mòdul de dones del Centre Penitenciari de Brians I i a dues dones expreses membres de l'Associació Cassandra.

---

³ Marca, senyal, atribut profundament deshonora i desacreditador que posseeix una persona a l'expressar una identitat social devaluada en un context social particular. Això comporta que aquestes persones siguin excloses moralment de la societat, de la vida social i generin emocions negatives al resta. (Goffman, 1963)

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

2.1 TEORIES DE LA DELINQUÈNCIA FEMENINA

En aquest apartat s'exposarà les diferent teories que han contribuït en l'explicació de la delinqüència femenina, des de les teories biològiques i intermèdies, fins arribar a les teories socials. Finalment, es donarà pas a les primeres teories feministes i a les diferents controvèrsies en l'explicació de la delinqüència femenina en les últimes dècades.

Al llarg de la història la delinqüència femenina s'ha intentat explicar mitjançant les seves característiques biològiques i naturals atribuïdes al sexe femení. Aquestes característiques innates les ha ancorat a una contínua discriminació per la qüestió del sexe. Diferents autors han intentat descobrir peculiaritats de la dona delinquent a partir d'estudis sobre anormalitats cromosòmiques, desordres hormonals, síndromes premenstruals⁴, etc. Alguns d'ells, com Lombroso i Ferrero (1895), consideraven la dona inferior a l'home evolutivament (biològicament atàviques). Conseqüentment els autors els hi atribuïen un estat més primitiu amb una menor capacitat a delinquir, el qual explicaria les inferiors taxes de delinqüència. A més, aquest estat tant poc elaborat els hi comportaria la comissió de delictes més violents, passionals e irracionals, o que per al menys així eren vist socialment. Analitzant el context a finals del segle XIX, es pot identificar que qualsevol acte que sortís fora del rol femení es veia especialment violent, i conseqüentment, estigmatitzat. Tal i com explica Almeda (2003) mitjançant la visió de Lombroso, les dones que delinqueixen eren vistes com a poc femenines, i per tant, com a dones dolentes.

Des de la corrent de la psicoanàlisi, Freud postulava que l'anatomia de les dones era inferior que la dels homes, és per això que estan destinades a ocupar un inferior estatus social. Els seus òrgans sexuals, determinaven la seva inferioritat perquè de petites creixien creient que havien perdut el seu penis i es convertien en venjadores i rebels, mentre els nens patien per aquesta enveja i venjança. Freud creia, partint de la idea que els homes eren els únics que delinquen, que la dona delinquent intentava masculinitzar-se per apropar-se a allò que els hi havien tret. (De la Cuesta, 1992)

---

⁴ Otto Pollak, *The criminality of women* (1950), destaca el període menstrual com a factor determinant per la comissió dels delictes.

La religió també ha format un gran paper en la història en visualitzar a la dona, ja no tant com un ésser biològicament preparat per a delinquir, sinó com una cosificació del pecat que s'havia de corregir. El cristianisme s'ha definit com un model sacrificial, on el cos és el dimoni i l'enemic. Les dones eren considerades com a éssers dèbils incapaces de resistir les temptacions, i a més, eren temptadores per excel·lència. La manera de resistir el pecat era subjectar-les a principis rígids religiosos, la reclusió domèstica i el treball. Les dones desviades eren les que no complien aquest model, i per tant, devien ser sancionades i readaptades a la domesticitat, al càstig i a la re-moralització (Juliano, 2011)

D'aquesta manera, hi ha una llarga tradició d'aparells disciplinaris dissenyats per a domesticar a la delinqüència femenina. A Espanya, des d'inicis del segle XVII, les Cases Galeres i les Cases de Misericòrdia eren establiments penitenciaris exclusius per a les dones vagants o deshonestes que s'havien allunyat de l'ordre moral. El seu delictes, com el de totes les dones, relacionat majoritàriament amb sense sostres o prostitutes, representava una transgressió doble: contra les lleis humanes i divines, i contra la mateixa naturalesa femenina que se les havia assignat en el nom de l'ordre sexual universal. Aquestes dones vivien fora del control masculí i del tancament domèstic i oferien el mateix perfil que les bruixes, personatge rebutjat i contínuament sacrificat. Aquestes eren recloses amb condicions d'extrema exigència de docilitat, obediència perquè tornessin a l'ordre moral acceptat. Crítics com Foucault, ometien l'estudi d'aquestes institucions en no veure's com a presons pròpiament dit, sinó com un sistema paral·lel reformador part del control del gènere (Almeda, 2002). Per tant, aquí es pot veure una clara separació entre el pecat que se'ls era atribuït a elles, com a ofensa a Déu, i el delictes com una tipificació de paràmetres externs basats en una norma legal i no com una transgressió d'un estat de consciència per als homes. (Juliano, 2011; Almeda, 2010)

Amb el pas del temps, la naturalesa dels delictes pel qual les dones eren criminalitzades continuaven seguint un mateix patró. En les primeres estadístiques publicades per l'Administració de Justícia al 1861, mostraven com les infraccions més comunes en les dones eren els delictes contra la honestat i la família (prostitució, proxenetisme, corrupció de menors, abandonament a nens,...) i delictes contra les persones, en especial referència al infanticidi i a l'avortament. Aquests delictes que es vinculaven clarament amb la sexualitat i els rols de la dona com a dona-esposa. (Maqueda 2013). Les dones

que sortien fora del estereotip social formant, per exemple, part de grups preferentment masculins, es parlava d'elles com a víctimes de disfuncions psicològiques o desajusts socials a causes dels seus dèficits de socialització amb valors femenins⁵(Campbell 1987, citat a Maqueda 2014).

L'aparició de d'explicacions sociològiques de la delinqüència femenina no va tenir ressò fins principis dels anys setanta amb el sorgiment de la Tesis de l'Alliberació de la dona que qüestionava la gran diferencia entre els índex de criminalitat masculina i femenina. Per a la tesis, el motiu principal en la diferenciació entre les ràtios es basava amb el paper que ocupaven ambdós rols i en les diferents posicions socials. Segons aquest planejament, la dona sempre ha estat en segon pla, i a mesura que les dones anessin conquistant posicions més visibles i igualitàries en tots els àmbits de l'estructura social, portaria una gradual equiparació dels índexs de delinqüència. (Sansó-Rubert, 2010)

Les teories socials que focalitzaven la seva atenció en la importància en la socialització entre homes i dones, rebutjant els determinismes biològics de caràcter natural. Alguns autors, com Weis (1982), van destacar la importància socialitzadora del gènere determinada pel sexe de l'individu. Els funcionalistes del rol expliquen que a conseqüència de l'alliberació de la dona, aquesta trencava amb el seu rol sexual tradicional aproximant-se progressivament a les pautes masculines, com podria ser la delinqüència masculina. (Yugueros, 2013).

Carol Smart i Maureen Cain van començar a fer camí dins la criminologia feminista a partir dels anys 70. Ambdues autores, volien estudiar el fenomen en el marc del discurs postmodern⁶. Afirmen que el feminisme està plantejant preguntes significatives sobre l'estat i el poder del coneixement. La crítica s'estén fins les bases de l'estructura acadèmica i d'investigació, el qual ha estat dominada pels homes.

Freda Adler, en la seva obra *Sisters in crime* (1975) dona veu a la “nova dona criminal” que s'explica a causa de l'augment de les taxes de delinqüència femenina als Estats

---

⁵ Tal com, W. I. Thomas en les seves obres *Sex and Society* (1907) i *The undjusted girl* (1923).

⁶ El postmodernisme és un moviment molt heterogeni que critica a l'exaltació de la raó i el progrés. Reclama pluralisme i diversitat, i més concretament en la criminologia, manifesta la diversitat de paradigmes i complexitat del món en què vivim, mentre la Criminologia Positiva, hegemònica i amb una visió masculinitzada, ho redueix tot a una sola veritat. (Lanier, Henry i Anastasia, 2015)

Units a finals a l'últim terç del segle XX. Adler sosté que de la mateixa manera que les dones demanen igualtat d'oportunitats, un similar número de dones està forjant el seu camí dins el món delictiu. Les dones només poden arribar a un cert estatus, a través dels homes, i per això elles s'han de comportar i pensar masculinitzadament. Conseqüentment això també afecta en l'àmbit de la criminalitat, tant en l'augment en la seva ràtio com en la forma del crim, apareixent més crims violents per part de la dona. Una altra autora rellevant en la Tesis de l'Alliberació de la és la Rita Simon(1975), qui explica mitjançant la participació de la dona al mercat laboral l'augment de la delinqüència femenina.

Aquesta nova idea de la dona criminal va ser traslladada com un mite més que una realitat. Smart (1977) va aportar una visió més global del creixement de la delinqüència femenina per delictes greus als estats Units a l'últim terç del segle XX. L'autora a un simple creixement dels delictes contra la propietat, tampoc tant pronunciat ni especialment greus. Es contemplava que no és que les expressions de criminalitat fossin noves, sinó que probablement havien estat ignorades en els estudis criminològics precedents, i havien estat percebudes com a més violentes pel canvi de percepció i definició del comportament femení pels agents de control formal. A partir de les noves percepcions de les agències de control formal, les dones anaven a rebre un tracte més estricte o “menys cavallerós”⁷ que influenciaria a una reacció penal més greu i més propera a la dels homes.

Seguint en contraposició a la teoria de la “masculinització” de la dona d'Adler i Simon, Chesney Lind (1986) explica mitjançant la hipòtesis de la desigualtat de gènere, que a major igualtat entre sexes, menor percentatge de delictes femenins ja que la discriminació i les condicions de pobresa juguen un rol important en la creació del delicte femení. La desigualtat de gènere, i els seus increments en els delictes femenins, serien menys provables si hagués menys desigualtat econòmica en la dona. Tot i haver experimentat una major igualtat de gènere, les dones encara experimenten exclusió econòmica. És per això, que no parlem d'una correlació entre emancipació de la dona i delinqüència, sinó feminització de la pobresa i delinqüència femenina.

---

⁷ La teoria de la cavallerositat proclama que les xifres de criminalitat femenina estan augmentant no per què la dona cometi més delictes, sinó perquè l'administració de Justícia, la policia i els jutges han deixat la cavallerositat en els casos de delinqüència relacionats amb la dona.

2.2 CARACTERÍSTIQUES ESTRUCTURALS DE LA POBLACIÓ PENITENCIÀRIA FEMENINA.

Seguint la relació entre delinqüència femenina i feminització de la pobresa de Lind (1987), a continuació, s'exposaran diferents característiques estructurals que configuren la població penitenciària femenina: L'edat, nacionalitat, ètnia gitana, exclusió social i criminalització de la pobresa, situació formativa i laboral, situació econòmica, vincles familiars i afectius, violència de gènere, maternitat i consum de substàncies tòxiques. Aquest apartat prendrà com a eix vertebrador la investigació de dones preses que es va dur a terme a la presó de Nanclares de Oca al País Vasc (De Miguel, 2014)⁸.

2.2.1 Edat

En relació a l'edat de les dones empresonades, segon les dades del Ministeri d'Interior de l'any 2015⁹ (veure Annex 6.1), el grup d'edat predominant és el de 41 a 60 anys amb un 39%, seguit del grup d'edat de 31 a 40 anys amb un 35,1%.

2.2.2 Nacionalitat

Segons les dades del Ministeri d'Interior del 2015¹⁰ (Veure annex 6.2), el percentatge de dones estrangeres és del 31% de la població reclusa femenina. Tenint en compte, que el percentatge de població estrangera registrada a Espanya es manté al voltant del 10% segons les dades de l'INE¹¹, ens trobem amb una sobrerrepresentació de la població reclusa femenina.

Segons Bodelón (2003) aquest perfil tant dispar de la població penitenciària estrangera femenina pot ser deguda per diferents motius: En primer lloc, el fet de que les dones

---

⁸ Aquest estudi va estudiar els perfils de la dona que arriba a presó, mitjançant 49 entrevistes semiestructurades realitzades a dones de la presó de Naclares de Oca, i en l'observació participant a través de l'assistència setmanal a diferents activitats i espais dels dos mòduls del departament de dones de la presó, el que representava més de 150 hores de treball de camp. (De Miguel, 2014)

⁹ Estadística mensual de gener 2015, total nacional. Población reclusa penada por grupos de edad, según sexo. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016] Disponible a: <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=m&adm=TES&am=2015&mm=1&tm=EDAD&tm2=GENE>

¹⁰ Estadística mensual de gener 2015, total nacional. Distribución de la población reclusa extranjera, por sexo. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016] Disponible a: <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=m&adm=TES&am=2015&mm=1&tm=EXTR&tm2=GENE>

¹¹ Instituto Nacional de Estadística. Estadística de Padrón Contínuo, 2015. [Consultat 20 de Març del 2016]. Disponible en: http://www.ine.es/prensa/padron_prensa.htm

immigrants es troben en una situació de major vulnerabilitat, per les dificultats de regularització de la seva situació d'estrangeria, i la condició d'il·legalitat de moltes d'elles que comporta l'expulsió en delictes inferiors als sis anys; Segon, a que el disseny de les polítiques antidroga fa particularment àmplia la criminalització a una gran part de les persones que es troben empresonades per delictes en relació al tràfic de drogues, que posteriorment es parlarà en un dels pròxims apartats. Hi ha dos perfils predominants: les llatinoamericanes, majoritàriament colombianes, peruanes o equatorianes, i les que provenen del Marroc (De Miguel, 2008).

També com exposa De Miguel (2008), algunes de les dones més marginalitzades i excloses procedeixen del grup de dones estrangeres, especialment aquelles que a més de presentar factors d'exclusió com la pobresa, no posseeixen documents d'identitat ni cap tipus de document oficial, i per tant, no poden sol·licitar prestacions.

2.2.3 L'ètnia gitana

A l'Estat Espanyol, les xifres de la presència de les dones gitanes entre la població penitenciària femenina varien en els diferents estudis, donada la complexitat per mesurar aquest fenomen, ja que les estadístiques oficials no reflecteixen l'etnicitat. Tot i així, seguin l'estudi de Baraňi (2000) la representació de les dones gitanes a les presons espanyoles es quasi vint vegades major que la seva presència a la societat. Aproximadament, les dones gitanes recluses representen un 25% del total de dones preses. Per tant, estem parlant d'una sobrerepresentació de la població gitana a les presons. Els factors que podrien donar joc a la desproporció d'aquest col·lectiu podrien estar relacionats amb construcció del delictes, la construcció del delinqüent i el caràcter selectiu de les instàncies del control penal (De Miguel, 2014)

Seguint l'estudi de Baraňi (2000) les dones gitanes recluses, suporten en general una triple marginació, derivada del fet de ser dona (pel seu gènere), de ser gitana, (pertanyent a una ètnia desfavorida i discriminada històricament al nostre país i al resta d'Europa), i una gran part dels casos, basat en una baixa classe social. Segons les dades, es mostra que un 41% de la població penitenciària està penada o preventiva per un delictes de robatori, i un 33% per un delictes contra la salut pública, fonamentalment tràfic de drogues. La majoria dels casos, una part important d'aquest tràfic es dedica a sufragar les addiccions familiars, sobretot de fills o parella. Les dones acusades per

delictes de robatori, a prop del 85% d'aquestes hi ha una estreta relació amb el consum de drogues il·lícites.

2.2.4 Exclusió social i criminalització de la pobresa

Bona part de la població penitenciària es troba dins d'una situació de pobresa. Això significa que només arriben a la presó els estrats socials més baixos de la societat, caracteritzats per la exclusió social. Tot i que no totes les dones que arriben a presó són pobres o marginalitzades, no es pot negar les polítiques socials, policials, penals i penitenciàries de control social i criminalització de les capes més desfavorides. Com apunten autors com Curells i Igareda (2005), bona part de la població penitenciària viu sota una exclusió primària.¹²

2.2.5 Situació formativa i laboral

Seguint els resultats de l'estudi vertebrador d'aquest apartat (De Miguel, 2014), dos tercers parts de les participants tenia estudis primaris o de nivells inferiors (sense estudis o analfabetes), el que significa que la majoria posseïa un nivell baix o molt baix d'estudis.

En relació al món laboral d'aquestes dones, els resultats mostren que una de cada cinc dones no ha tingut pràcticament cap contacte amb el mercat laboral. En segon lloc, una de cada tres dones aproximadament ha tingut una trajectòria estable de treball, generalment molt d'aquests eren del sector de la hostaleria. Finalment, més de la meitat de les dones havien treballat la major part de la seva vida laboral però de manera precària i sense contracte. La majoria d'aquests treballs formaven part dels sectors de la hostaleria, neteja i cuidats. Per tant, es pot observar una feminització de les tasques laborals.

2.2.6 Situació econòmica

Seguint els estudis de Juliano (2011) les dones constitueixen dos tercers parts dels pobres del món, i són també el sector que disposa de menys recursos dins de cada societat. Això és degut a la desvalorització de les tasques tradicionals femenines i la discriminació salarial. A més, són les que pateixen més precarietat laboral,

---

¹² L'exclusió primària és la situació d'exclusió social de diverses persones o grups, per la superposició i interrelació de dimensions econòmiques, culturals o polítiques de discriminació i d'exclusió dels drets de la ciutadania, prèvia a la exclusió social que comporta empresonament. (Curells i Igareda, 2005).

desnonament, i assumeixen major càrrega de responsabilitats familiars per diferents motius com l'abandonament masculí de les seves funcions de proveïdor, encapçalament de llars, fer-se càrrec dels seus progenitors ancians o la cuida de familiars malalts o incapacitats. Davant aquest context, podria ser evident que les dones tindrien major motiu per cometre delictes econòmics, però al no ser representades a les estadístiques penitenciàries, ens podem qüestionar quines són les vies econòmiques alternatives que les dones acudeixen. Seguint la tesis de l'autora (Juliano, 2011), mentre els homes recorren freqüentment a casos del model agressiu (robar, assaltar,...) les dones solen treure al mercat el seu recurs particular: vendre serveis sexuals. Una activitat igualment estigmatitzada, però millor considerades des del punt de vista ètic de "no és ser delinqüent". El desplaçament cap al treball sexual no es dona a la mateixa proporció a tots els grups. Les minories, com la gitana, hi ha un recolzament familiar de la dona que roba o ven droga, i li neguen a les que comercien amb sexe.

Seguint l'estudi de Miguel (2014), la majoria de dones vivia en llars amb ingressos baixos o molt baixos. A prop del 50% les dones tenien un paper important en el sosteniment econòmic domèstic. Aquí es reflexa la responsabilitat econòmica que té la dona empresonada com a sustentador de la llar i els seus fills/filles, ja siguin soles o de manera compartida, de la mateixa manera que no sempre es compleix l'estructura tradicional de la llar en la distribució de rols de gènere.

2.2.7 Vincles familiars i afectius

Els diferents vincles personals, tant familiar com comunitaris, són importants a l'hora de fer front a situacions de vulnerabilitat o risc d'exclusió. L'anàlisi dels problemes a la família d'origen i de la seva concurrència, són bastant presents a les dones que entren a presó. A la llar de les dones entrevistades (De Miguel, 2014), es presentaven diferents problemes, majoritàriament baralles, mal ambient i violència, conjuntament amb problemes físics d'algun membre. Una de cada tres entrevistades tenia algun familiar que abusava de les drogues, i una de cada cinc va viure problemes d'alcohol.

Hi ha trets significatius que les relacions de parella de les dones empresonades provenien d'una descompensació entre el paper que exercia i les recompenses afectives i materials que rebien, marcats per una subordinació de gènere. El repartiment de les tasques domèstiques apareixen clarament inclinades a elles, tot i que només una de cada tres es dedicava de manera exclusiva a les tasques de la llar. Les dades concorden amb

la situació general de les dones a les llars espanyoles i la gran responsabilitat que encara tenen tant en les tasques domèstiques com en la cura dels seus pròxims, a pesar de la lenta però progressiva adhesió dels homes a la corresponsabilitat en aquestes tasques.

2.2.8 Violència de gènere

Segons l'estudi de Cruells i Igareda (2005), la violència és un dels factors claus, en que en moltes ocasions, és determinant en el transcurs de les trajectòries vitals i està íntimament relacionat amb els processos d'exclusió en el que es veuen sotmeses. L'estudi de les autores apunta que el 88,4% de la població penitenciària femenina ha patit algun tipus de violència, sense discriminació de l'estat, ètnia, origen, consum de drogues, nivell educatiu i fills. Si es compara amb el conjunt de la societat, es pot veure que hi ha una sobre representació molt notable de víctimes de violència. Es pot comprovar que moltes de les dones prevenen de relacions familiars degradades el qual el menyspreu de les seves parelles, pares, germans i padrastres cap a elles, la submissió de la dona, els danys físics i psíquics, i el control de la seva llibertat, s'emmarca a un model de relacions desiguals, en las que un exerceix el domini a través de la violència.

Fent referència a les dones de presons que consumeixen drogues, el 49% d'aquestes relacionaven la seva conducta addictiva amb les seves situacions de violència. El gènere també pren un rol molt rellevant en els processos de deshabituació, ja que efectes com la inestabilitat, la baixa qualificació laboral, la dependència econòmica de tercers, les càrregues familiar i la por a ser etiquetades com a mares irresponsables representa una barrera per iniciar un tractament.

2.2.9 Maternitat

La tradicional dedicació de les dones a l'àmbit domèstic i al cuidat de les persones dependents és una condicionant essencial a l'hora de comprendre els processos d'empobriment i d'exclusió social, i com aquests influeixen de manera diferenciada entre homes i dones. Segons l'estudi de Miguel (2014), la majoria de dones de l'estudi tenien fills, i bona part d'elles més d'un. Per tant, és pot afirmar que la maternitat és un rol que té una important presència entre les dones preses. Continuant amb la investigació, i tal i com també afirma Igareda (2009), un nombre elevat de dones que tenen fills quan entren a presó es troben en una situació de monoparentalitat (Aproximadament el 34,4% d'aquestes dones estan separades, són solteres amb fills o

viudes, davant el 19,7% de casades i el 36% de situació de parella de fet) Els pares de las criatures han estat absents durant la major part del temps, el qual han estat elles qui han sostingut la responsabilitat principal del manteniment econòmic i cuidat dels fills. Aquesta dada, juntament amb la font d'ingressos, és revelador de la responsabilitat que representava aquestes dones a la unitat familiar i a la criança dels fills. La monoparentalitat es considera un factor rellevant tenint en compte que la maternitat en solitari constitueix un factor determinant en el procés d'exclusió social, i que porta a moltes a cometre un delictes.

2.2.10 Consum de substàncies tòxiques

L'exclusió social porta associades certes malalties de manera particular: tals com les addiccions, malalties infeccioses, trastorns mentals greus i, en general, les malalties cròniques que comporten dependència i alteracions de la imatge física. Moltes de les dones que van formar part de l'estudi, eren o en algun moment de la seva vida havien abusat de les drogues, l'alcohol o altres substàncies. (De Miguel, 2014)

2.3 L'ESTIGMA DE LA “DONA DELINQUENT”.

En aquest apartat es parlarà del pes de l'estigma de la “dona delinquent i la interiorització per part de la dona d'aquest tipus d'etiquetatge.

Després de fer un repàs de les teories de la delinqüència femenina i de les característiques estructurals de la dona que entra a presó, es mostra evident la influència de l'estructura patriarcal en les seves dinàmiques delictives. Partint d'aquest marc contextual, no resulta difícil entendre que no es jutge socialment de la mateixa manera l'incompliment de la norma per part de l'home que per la dona (Juliano, 2011). Les dones preses i/o drogodependents es troben dins dels grups de dones que pateixen una forta estigmatització¹³ ja que la pròpia societat no perdona a les dones que fallen al seu paper com a mares, esposes i filles, de tal manera que es penalitza doblement a les que arriben a patir aquestes situacions: per ser preses i dones . Aquí ens trobem entre la separació de la “bona” i “mala” dona, lligada amb les construccions de gènere (De Miguel, 2010).

---

¹³ L'estigmatització segons Goffman (1998, citat a De Miguel, 2010) es defineix com la distorsió ideològica que impedeix captar la imatge real de la persona, i col·loca a sota un rètol uniforme de les seves característiques més rebutjades socialment que ocupen la totalitat del seu camp identitari.

La baixa autoestima, el sentiment de fracàs, així com la culpa i la por són els trets presents de manera habitual a la vida d'aquestes dones. La culpa és el mecanisme social de control interioritzador pel qual se'ns recorda quin és el nostre lloc en l'univers social, i ens avisa si d'alguna manera estem traspassant algun límit. La por a no ser estimades és una constant a la vida d'aquestes dones. Aquesta por les exposa a la humiliació i al no ser respectades, segons explica l'autora Garcia (2007, citat a De Miguel, 2010).

La dona, mare de família, el seu ingrés suposa en ella mateixa la culpabilitat, l'angustia i la incertesa de la responsabilitat familiar a l'exterior: fills, pares o persones dependents i incapacitades, la pèrdua de la llar, la inseguretat del manteniment de la estabilitat marital, etc. (Olmos, 2007)

2.4 TIPOLOGIA DELICTIVA DE LA POBLACIÓ PENITENCIARIA FEMENINA.

En aquest apartat s'analitzaran les dades actuals dels delictes de la població penitenciària femenina a Espanya. Posteriorment, es farà un recull teòric que recollirà l'explicació d'aquesta tipologia delictiva tenint en compte els factors de gènere submergits.

Analitzant els delictes de la població reclusa femenina de l'any 2015, a partir de les dades del Ministeri d'Interior¹⁴ (Veure Annex 6.3), es pot observar la important rellevància dels delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic amb un 33,58% i els delictes contra la salut pública amb un 41,31%.

Tenint en compte les factors socioeconòmics que envolten a la delinqüència femenina explicats ens els anteriors apartats, es podria comprendre la comissió dels delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic com a recurs per fer front a la seva situació de vulnerabilitat i d'exclusió. En referència al percentatge que lidera la població reclusa

---

¹⁴ Font: Estadística mensual de gener 2015, total nacional. Tipología delictiva de la población reclusa penada ley orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del código penal. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016]. Disponible a: <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=m&adm=TES&am=2015&mm=1&tm=TIP1&tm2=GENE>

femenina, els delictes contra la salut pública, és important fer un anàlisi general de les circumstàncies que les porta a cometre aquest delicte.

2.4.1 Delictes contra la salut pública

Segons De Miguel (2008) La immensa majoria de les dones que es troben a presó per delictes contra la salut pública són dones estrangeres. Com s'ha comentat en un dels anteriors apartats la majoria d'aquestes dones procedeixen de Sud Amèrica o del Marroc. L'espectacular augment de la representació dels delictes contra la salut pública a la presó de dones és deguda a la reforma penal del 1995 que va endurir aquest tipus de sancions.

La majoria de les dones immigrants corresponen al perfil de la “dona correu”, interceptades a l'aeroport amb droga provinent del seu país de residència. Aquest perfil respon a la vulnerabilitat de les dones immigrants que per les dificultats de la regularització, de l'entrada legal al país i pel disseny de les polítiques antidroga que fa particularment sensible la criminalització de les dones estrangeres.

Per tant, segons Ribas, Almeda i Bodelón (2005, citat a De Miguel, 2008) les dones estrangeres empresonades es troben en una situació complicada per tres factors: les característiques específiques dels processos de criminalització femenina, la especial exclusió que pateixen les dones immigrants al sistema penal, i finalment, l'estreta relació entre el gènere i les polítiques de criminalització de les drogues.

Segons l'autora, cal trencar amb el mite de “dona pobre” i “enganyada” per la màfia. L'anàlisi victimista i homogeneïtzador a favor d'aquesta idea fa que la comprensió del fenomen com el tràfic de drogues internacional invisibilitzi les dinàmiques de criminalització dels països productors de drogues per part dels països consumidors. Normalment, aquestes dones són dones que prenen decisions circumstancials vitals limitats, en els quals intenten complir el seu rol de mares o les seves aspiracions d'ascendència social.

Un element a destacar és que en totes les nacionalitats en que hi ha una presència important en la desvinculació de la dona amb l'home. Aquests s'han absentat de la trajectòria amb les dones. Una ruptura de parella recent i càrregues familiars, generalment fills i filles, apareixen freqüentment com els desencadenants de l'activitat delictiva.

A més, aquestes dones no acostumen a ser drogodependents, el qual no tenen la possibilitat d'acollir-se a atenuants de la pena. És més, a la mesura que la seva conducta ha estat organitzada per una xarxa, resulta especialment penada, i a més acostumen a portar grans quantitats de droga molt penats per la llei. Per tant, es pot observar que el seu càstig que reben és totalment desproporcionat. (De Miguel, 2008)

3. INVESTIGACIÓ

A continuació s'exposarà la investigació realitzada, que persegueix els mateixos objectius específics anomenats anteriorment, i que complementarà la revisió bibliogràfica recentment exposada. Aquest apartat està compost per la metodologia emprada a la investigació i l'anàlisi i interpretació dels resultats .

3.1 PARTICIPANTS

Degut a les limitacions per poder accedir a l'objecte d'estudi, s'ha realitzat una entrevista semi-estructurada a un professional graduat en Criminologia i en Educació social que treballa al Mòdul de Dones del Centre Penitenciari de Brians I (Martorell), i dues entrevistes a dones ex-preses membres de la l'Associació Cassandra. El primer pretén donar una visió global sobre l'objecte d'estudi, i les segones una perspectiva personal i vivencial del fenomen estudiat.

L'obtenció del contacte del professional s'ha dut a terme mitjançant la *Fundació Autònoma Solidaria*, de la Universitat Autònoma de Barcelona, a més de la selecció d'un perfil determinat: professional que treballi amb dones preses. A la vegada, el Centre Penitenciari de Brians I es considera rellevant degut a les seves magnituds i importància a escala Autonòmica i Estatal.

Les entrevistes de les dues dones ex-preses s'han obtingut mitjançant l'Associació Cassandra, que treballa amb aquest col·lectiu específic, sense discriminació de les característiques personals o penals de les usuàries.

Per més informació s'inclouen les característiques dels participant a l'Annex 6.4.

3.2 INSTRUMENT

La informació s'ha obtingut mitjançant dos models d'entrevista semi-estructurada que tenen com a referència la investigació de Miguel (2014). Els diferents models d'entrevista s'han dirigit: Al professional (Veure annex 6.5) i a les dues dones ex-preses (Veure annex 6.6). Ambdues entrevistes persegueixen els mateixos objectius, però amb enfocaments diferents, degut a les diferents posicions que ocupen dins les Institucions Penitenciàries.

3.3 PROCEDIMENT

Les entrevistes s'han realitzat individualment i de forma presencial amb el professional i una de les ex-preses. L'última restant s'ha dut a terme per via telefònica per motius de llunyania. Les entrevistes presencials han tingut una durada d'una hora, i la tercera de 30 minuts aproximadament. S'han realitzat de manera anònima i confidencial en els casos de les dues usuàries del col·lectiu Cassandra. Finalment, la informació obtinguda de totes les entrevistes ha estat transcrita pel posterior anàlisi. (Veure annex 6.7)

3.4 ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS

Per extraure els resultats de la investigació s'ha realitzat un anàlisi de contingut. Com defineix Krippendorff (1997), l'anàlisi de contingut permet a partir de certes dades, fer inferències reproduïbles i vàlides que es poden aplicar en el context de les mateixes. Aquesta tècnica permet descriure les característiques de la comunicació, entenent què es diu, com es diu i a qui es diu. Aquesta aportarà una informació més completa de l'objecte d'estudi.

Per la realització de l'anàlisi s'han establert una sèrie de dimensions per ordenar i recollir la informació rellevant dels discursos. En primer lloc, es parlarà de (I) les característiques estructurals de les dones que arriben a presó. A continuació, es farà una revisió dels (II) estigmes de gènere de la "dona delinqüent". Tot seguit, es parlarà de les (III) tipologies delictives i, finalment, s'analitzaran les (IV) propostes de millora en a la prevenció i intervenció d'aquest col·lectiu.

3.4.1 Característiques estructurals de la població penitenciària femenina

En aquest apartat s'explicarà les característiques estructurals de les dones que entren a presó mitjançant les següents categories: l'edat, nacionalitat, ètnia gitana, context social, la situació econòmica, la situació formativa i laboral, vincles familiars i afectius, la violència de gènere, maternitat i consum de substàncies tòxiques.

3.4.1.1 Edat

Com confirma el professional de Brians I, la dona que entra a presó es troba entre els 31-50 anys, en una edat adulta, amb certes responsabilitats familiars, que els posteriors apartats descriuran més detalladament.

“Et diria que és una dona dels 31 als 50, per tant, ja adulta, (...) i generalment amb fills”

3.4.1.2 Nacionalitat

Tal com reflecteixen les dades penitenciàries, hi ha una sobrerepresentació de dones estrangeres a la presó. Bona part d'aquestes provenen de països Llatinoamericans, penades majoritàriament per tràfic de drogues. Aquestes ocupen un gran gruix de la població penitenciària. Posteriorment, en l'apartat de “delictes” es parlarà més exhaustivament d'aquests casos.

“Tinc apuntat 70 estrangeres i espanyoles 120, d'aquestes 9 són brasileres, 7 són romanes, 6 són colombianes, 6 equatorianes, 5 bolivianes,... (...) hi ha un perfil més clar que és la dona llatinoamericana que és d'on es crea la droga com a tal, no?”
(Tècnic)

“El 90% de las Sur Americanas estamos por lo mismo. Es raro que esté por otro delito... es lo típico que entra una “sudaca” y dices “droga?” y dice “sí”. (Dona I)

3.4.1.3 Ètnia gitana

El professional entrevistat afirma la sobrerepresentació de l'ètnia gitana a presó. Aquesta sobrerepresentació la vincula amb la discriminació i victimització que pateix aquest col·lectiu pel seu context econòmic i social.

“Tornem al mateix, pel nivell cultural, les dificultats econòmiques,...) un gitano, que és de barri, que s'ha criat en la cultura gitana, que expressament la cultura gitana no va lligada a la cultura general, també hi ha cert estigma, (que) implica que sigui més victimitzada en el món delinqüencial. “ (Tècnic)

Tanmateix, defensa eliminar certs estigmes que juguen en contra d'aquest col·lectiu.

“Jo crec que hi ha tòpics, i hem de salvar els tòpics. És veritat que en certa manera és diferent perquè tenen les seves regles i ho arreglen diferent entre ell,...)No obstant això, hi ha molts que roben, com també hi ha molts que no són gitanos i també roben.
(Tècnic)

3.4.1.4 Context social

El context social i les relacions properes poden ser determinants en la comissió d'algun delictes, tal com exposa Sutherland en la teoria de l'Associació Diferencial (1923, citat a Larrauri i Cid, 2001). Les dues dones entrevistades van ser influenciades per l'èxit de propers en cometre una activitat delictiva.

“Mi amiga había viajado dos veces, y le salió bien, por qué no tenía que salirme bien a mi? Pues mira... me salió mal..” (Dona I).

Tot i la rellevància de la precària situació econòmica de la majoria de dones internes als Centres Penitenciaris, és important conèixer el context social el qual aquestes han crescut i s'han desenvolupat. La situació d'exclusió primària d'aquestes dones comporta que també hagi un gran nombre d'aquestes que delinqueixen per “modus vivendi”.

“Hi ha un grup d'internes que des dels 14 anys entren a Centres de Menors i és un modus vivendis, saps?(...) No és que de cop amb trenta anys, per la tònica general, la dona fa un delictes i es queda 8 anys a presó, hi ha algo previ... per tant les famílies, els pares, les mares,...ja els coneixien ja que saben com són, per ells ja és normal el modus vivendi perquè tenen germans a presó, o tenen “los tíos” a presó, no?”(Tècnic).

Això no significa que s'hagi de generalitzar el perfil de la dona que entra a presó com aquella que ha crescut en entorns marginals. Tal com exposen les entrevistades penades per tràfic de drogues, la seva entrada a presó va ser una sorpresa per a les seves famílies, segurament degut a la comissió del delictes de forma aïllada i no com a estil de vida.

“Les cogió por sorpresa (a la família) (...). Yo no tenía nada, yo no tenía nada con la justicia y me cayeron 9 años y un día” (Dona II).

Tot i així, podria ser que pel temperament i la personalitat de la persona, en situacions extremes contempli “més fàcilment” alternatives il·lícites de major risc. En el cas d'una de les entrevistades, tot i el desconcert de la seva entrada a presó per part de la família, aquesta ja intuïa que pel seu temperament i socialització en general, podria ser capaç de cometre alguna activitat de risc per aconseguir els fins que necessités.

“Yo siempre fui en la familia como más la cabeza loca: “mira la que se queda embarazada joven”, “mira la que se separó”, “tanto, tanto y ahora se separó” (Dona I).

La forma de vida a l'exterior es reflecteix a l'interior de les presons. Moltes d'elles no mantenen uns hàbits generals (saludables, laborals, personals..) en el seu dia a dia fora de presó que dificulta la seva adaptació amb els valors convencionals de la societat.

“També he de dir-te que culturalment, en quan a hàbits estan molt deteriorades... (...) està costant molt sobretot amb la població més toxicòmana, crear aquest hàbit laboral, d'assistir.. (...) Llavors clar, quan no hi ha això en el moment que entren, ja demostra que en l'exterior és difícil que hi sigui”. (Tècnic).

S'ha de tenir en compte la pluralitat de casos, i no totes les dones que entren a presó provenen d'entorns degradants, sobretot en els casos dels delictes de tràfic de drogues a gran escala, ja que aquestes cometen un delicte, moltes vegades, en un moment puntual. És per això, que aquests casos en que cometen un acte delictiu de forma aïllada, les seves rutines a dins de presó es veuen més organitzades que d'altres.

“Me puse a trabajar en los talleres, me puse a estudiar, tenía que matar el tiempo, no podía quedarme en el patio sin hacer nada..” (Dona I).

3.4.1.5 Situació formativa i laboral

La majoria de les dones que entren a presó tenen un nivell educatiu baix o molt baix.

“Hi ha una gran part que estan fent programes que equivalen al nivell d'escola primària. I molt poques estan en l'equivalent a l'ESO, i evidentment, conforme anem pujant de nivell va baixant la proporció de dones que hi participen”. (Tècnic)

Les dones entrevistades, tenen uns nivells bàsics d'estudis i de forma complementària algun curs formatiu no-formal. No treballaven en el moment de cometre el delicte, el contracte que les sustentava era precari, i una d'elles realitzava tasques feminitzades. D'aquesta manera, les baixes possibilitats educatives i la precarietat laboral és un factor rellevant per a la comissió d'un delicte.

“No trabajaba entonces, antes había trabajado de informática. (...). Medio año antes de entrar en prisión dejé de trabajar” (Dona II)

“En Argentina terminé lo que aquí le dicen la secundaria, y después estuve trabajando de telefonista, (...) en un taller de costura, pero siempre he estado...limpiando casas”. (Dona I)

“Sí, he estado trabajando pero siempre en negro”. (Dona I)

3.4.1.6 Situació econòmica

Com s’ha pogut veure en l’apartat anterior, la majoria de dones que entren a presó provenen d’una situació educativa i laboral baixa que, consegüentment, influeix en la seva baixa situació econòmica. Es podria parlar d’una criminalització de la pobresa, on la majoria d’elles provenen d’una situació precària.

“A la presó no hi ha rics. Aquí podríem parlar si la justícia és igual per a tots” (Tècnic).

Moltes d’elles, segons els rols socialment establerts com a dones, viuen sota una càrrega familiar que pot jugar un doble paper en elles. Primer, com a factor protector a la delinqüència degut a la socialització lligada a la cura i protecció familiar i de la llar. La dedicació exclusiva o majoritària a les tasques domèstiques de la llar i del cuidat de la família comporta la falta o els escassos ingressos econòmics i la dependència cap a l’home.

“ La dona és qui s’ha quedat més tradicionalment a casa amb la cura dels fills, etc. Llavors, d’entrada per tema d’oportunitats, la dona té menys números d’accedir a presó, juntament amb això i que la dona al tenir un vincle més afectiu amb el que significa la llar, amb els fills, etc, la part emocional, la capacitat empàtica, la capacitat d’entendre, (...), actuen com a part protectora, (...)els hi és més difícil.. digna-li fer mal, digna-li atemptar contra la llei en general.. ” . (Tècnic)

D’altra banda quan els recursos són molt precaris, la baixa situació econòmica pot contribuir a la decisió de cometre un delictes. Hi ha valors com el “sacrifici incondicional” per a la família, que pot influir a la dona en les seves decisions.

“No es que yo hiciera el viaje para mis dietas, era porque yo necesitaba progresar, tenía un hijo a que darle de comer, mi madre no podía estar siempre manteniéndome, era dinero fácil que entra en cuatro días.” (Dona I).

En el posterior apartat de “Maternitat” es parlarà més detalladament d’aquests casos.

3.4.1.7 Vincles familiars i afectius

El Tècnic entrevistat opina que les dones que arriba a presó, són les que s'han socialitzat en entorns familiars més conflictius i complicats generalment, i per tant, és més fàcil que acabin en el món delinqüencial.

“Les habilitats que aquestes desenvolupen, la capacitat d'entendre l'altre, la capacitat d'estar-me aquí quiet assegut una hora, costa perquè no ho han viscut, perquè no han tingut límits clars”. (Tècnic)

3.4.1.8 Violència de gènere

La violència de gènere ha estat present a bona part de les internes abans d'entrar a presó. Aquesta s'ha pogut manifestar de diferents maneres, ja sigui per la pròpia parella, la família o la societat en general. Aquest ho relaciona la vivència de la violència de gènere i delinqüència amb el procés de socialització.

“ Hi ha molta dona que ha patit violència de gènere. (...) Si és complicat (el seu entorn familiar), és a dir, el cuidador d'aquella interna, no té eines educatives necessàries el recurs és la violència, el recurs és la “torta”. Clar, si això es pren com “és el que hi ha”, “és normal”, al final pot generar situacions d'aquest tipus. I la incorporació d'aquest modus operandi (...) és important. Els entorns d'iguals estan molt deteriorats, i si una dona es veu amb inferioritat, es veu depenent de l'home, fàcilment buscarà ella per sentir-se més segura (...)” .

En el cas de les entrevistades, no van mostrar explícitament vivències de violència de gènere ni amb la família ni amb la seva parella. Però en un dels casos després de presó estava patint aquest tipus de situació d'una forma molt agreujada. L'altre cas, i de forma més implícita, l'entrevistada compartia la dependència a les substàncies tòxiques amb la seva parella. Aquesta va ser qui es va implicar en el tràfic de drogues per a mantenir la dependència amb la parella i va evitar l' inculpció de l'home, tot i tenir vincle també en aquest tràfic. Tot i la falta d'informació sobre la relació afectiva d'aquest últim cas, es podria identificar l'ideal romàntic com a impulsor de valors sacrificials i d'entrega total cap a l'altre que poden portar a la dona a cometre activitats il·lícites com aquestes.

“Mi abogado quería que lo inculpase, y yo no lo inculpé...(…) yo hice lo que yo quise, no me forzó ni nada. Y para qué voy hacer pagar a él y a mi, dos? Pues lo pago yo y ya está. (...)Yo lo avisé, y le dije que había declarado en contra de él pero di una dirección equivocada(...) entonces él desapareció.” (Dona II).

3.4.1.9 Maternitat

Segons el professional, la majoria de dones que entren a presó tenen fills. Aquest fa una relació entre el nivell cultural de les dones que arriben a presó i la interiorització dels rols tradicionals de la Dona.

“(…) sobretot perquè en general les dones que entren a presó, solen tenir un nivell cultural mig / mig-baix, tirant a baix, tot i que també hi ha d’altres perfils!, (...) i per tant això ajuda a tenir fills a una hora més precoç (...) i quan són més adultes tenen més que mantenir”. (...) Ara fa uns anys el concepte de Dona ha canviat molt cap a bé, però moltes de les dones que entren a presó tenen una idea molt prehistòrica de la dona”.

Tenint en compte que la majoria de dones que entren a presó tenen fills, un factor rellevant i favorable per a la comissió d’un delictes pel gènere femení és les vivències de la monoparentalitat. La monoparentalitat comporta tenir càrregues familiars (fills, pares,...) i la necessitat de mantenir la família en diferents aspectes (econòmics, domèstics, emocionals,...) .

“Yo venía a hacer un viaje que era para ganar dinero para sobrevivir en Argentina, estaba separada con mi marido, estaba sola con mi hijo,(...). Llegó un momento que tenía 24 años, sin trabajo, con un hijo, viviendo otra vez con mi mamá, mi mamá que está enferma(...) Y cuando me lo propusieron a mi, yo dudé, me dijo “ Gorda estás segura?” y yo “ Es que necesito la plata”. (Dona I).

Considerant la pluralitat de casos dins de presó, els fins de la comissió d’un delictes no es poden reduir exclusivament a familiars, sinó també a motius personals relacionats majoritàriament amb el consum de substàncies tòxiques, tenint en compte el gruix de població toxicòmana a les presons. Aquest últim perfil, moltes vegades no té un pes familiar tant rellevant com altres. Tal com exposa una de les entrevistades ex-drogodependent .

“No, no..no tenía hijos ni marido, no me he casado nunca.” (Dona II).

En l'aparat de "Consum de substàncies tòxiques" es parlarà més detingudament d'aquests casos.

3.4.1.10 Consum de substàncies tòxiques

Com s'ha comentat en l'últim apartat, els problemes de toxicomania de les dones que arriben a presó són bastant elevats.

"Si ens centrem en Dones I, sí, la meitat tenen problemes de toxicomania o l'han tingut..." (Tècnic)

Com segueix explicant el mateix entrevistat, es podria diferenciar entre el perfil de dones condemnades per tràfic de drogues a petita escala, delictes de furt o robatoris, com a possible consumidora habitua, i els casos de les "mules" com a no consumidora o consumidora esporàdica. Això podria ser degut a que aquestes últimes tenen unes necessitats econòmiques que diferents que les primeres.

"L'objectiu de molts furts, de molt delicte de robatori, és el benefici econòmic que parteix en molts casos de la desesperació d'aconseguir droga (...). El fet de contactar amb persones que es dediquin al tràfic de gran escala (les mules) no és un diner immediat, m'explico? (...) No vull dir que no consumeixin, eh, això no és veritat!, però pot ser consumeixen menys que les altres, o bé, consumeixen drogues no tant dures".

El perfil de dones ex-preses entrevistades coincideix amb la teoria recent comentada. Curiosament, el cas de la dona estrangera penada per tràfic de drogues no consumidora, l'entrada a presó li va suposar caure en la dependència d'aquestes, i en el cas de la consumidora habitual, l'entrada a presó va ser el punt d'inflexió per deixar de consumir-les.

"Quizás entrar a dentro les sirve para limpiarse y hay otras que terminan peor. Por más que digan dentro hay... ya te digo, en mi vida no sabía que era la heroína y la probé allí dentro y me enganché. Que lo he pasado mal para quitarme, sí. Haces cosas que fuera no lo harías." (Dona I)

"No, no.. yo no la toqué ahí, ni la vi, ni la quise ver, ni tocar, ni nada.. A mi me sirvió para dejarlo" (Dona II).

3.4.2 L'Estigma de la “dona delinqüent”

A continuació, s'exposaran els estigmes que han patit (i pateixen) les dones entrevistades, com el procés d'interiorització d'aquests.

Les dones entrevistades no van sentir tant fortament l'estigma a l'exterior de la presó, com el de dins per part de molts dels treballadors i professionals dels Centres. En els casos de les dones entrevistades, el coneixement de la família de la seva entrada a presó no va suposar cap rebuig cap a elles i el vincle amb ells va ser proper.

“No dan mucho apoyo, son pocos los profesionales que te entienden como persona, que te tratan como persona, para los demás somos delincuentes” (Dona I).

Com a conseqüència, una realitat que es troba molt a presó, és el sentiment de culpabilitat i frustració que pateixen les dones per haver abandonat el seu nucli familiar i les seves responsabilitats com a mares i dones a la família.

“Segurament seria més dur com a vivència (per a la dona), perquè potser l'home no té tant assimilat que uns fills depenen d'ells, en canvi una dona sí. Això fa que ho passi pitjor, perquè ja no és “Mira estic a presó, i l'he feta, ara la pago i m'he d'aguantar”, sinó “els meus fills no han fet res perquè jo ara els pagui amb aquesta moneda”, m'explico?”. (Tècnic)

“Te ves ahí sola, en la otra punta del mundo, sola, en prisión, se me cayó el mundo encima...Mi niño era pequeño”. (Dona I)

La interiorització de la dimensió emocional per part del gènere femení es reflecteix fortament dins a presó, fet que comporta una vivència més traumàtica en la seva estància als Centres Penitenciaris. Aquesta situació s'agreuja en les dones estrangeres que viuen allunyades dels seus nuclis familiars.

“El que et trobes mot treballant amb homes i dones, és la diferència abismal d'atenció individualitzada que necessiten, perquè necessiten aquesta proximitat emocional pel seu buidatge,(...) Necessiten d'aquesta proximitat, de ser escoltades, de poder plorar, d'entendre que els hi està passant (...)” (Tècnic)

3.4.3 Tipologia delictiva de la població penitenciària femenina.

En aquest apartat, s'exposaran els delictes majoritaris pels quals les dones que arriben a presó han estat condemnades.

Es pot afirmar que la majoria de les dones que es troben a presó són condemnades per delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, i delictes contra la salut pública.

“Per determinar els delictes majoritaris, són delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, és a dir, robatoris amb violència bàsicament, així com la col·laboració contra el tràfic de drogues que es dona últimament molt”. (Tècnic)

Tot i el gruix majoritari i evident d'aquestes dues tipologies delictives s'ha de recalcar que també hi ha una pluralitat delictes restants a presó. Els casos de les dues entrevistades van ser de tràfic de drogues: una estrangera que va traficar grans quantitats de droga des d'Argentina fins a Barcelona, i l'altre de nacionalitat espanyola que era l'encarregada d'anar a buscar la droga que provenia de Colòmbia a l'aeroport de Barcelona.

El professional entrevistat exposa que el recurs de cometre un delictes de tràfic de drogues s'adequa a la modalitat delictiva femenina per les característiques que es vinculen al gènere femení (ésser emocional, feble, passiu,...).

“Des de la vessant més cultural, des de quina és la imatge de la dona dins la societat, etc s'explica que pugui cometre un delictes on no pugui fer mal directament, no? Al menys la percepció que tenen elles és que no fan mal”. (Tècnic)

Ambdues entrevistades van tenir una pena entre 7 i 9 anys a presó. Tal com opina el professional entrevistat, aquestes penes estan influenciades per la política criminal caracteritzada per la prevenció general.

“No deixa de ser una política criminal en el moment en que els polítics d'un govern veuen que estan havent entrades massives de drogues i han de posar una determinada solució”.

Com segueix exposant, la prevenció general consisteix en pujar les condemnes per disminuir les possibilitats de cometre un delictes davant la valoració entre els costos i els beneficis. Aquesta política criminalitzadora, no té en compte les circumstàncies generals

de les dones que es veuen involucrades en aquest tràfic. Una d'elles va poder aconseguir un atenuant per drogodependència, però l'altre no a causa de no ser consumidora. A més, algunes d'elles se les acusa com a caps de bandes criminals, i es senten amenaçades si incriminen i donen informació de la organització criminal que les ha enviat.

“ A mi ellos me pusieron un abogado, y pensé que era el de oficio. (...)Era esa gente que me había mandado a ver lo que declaraba yo (...) Como vieron que no declararé nada malo, que declaré a su favor, pues ya está (...) Yo tenía que pensar que mi mamá venía a las 23h de trabajar, no podía arriesgarme a decir “pues fue funalito”. (Dona I)

Ambdues entrevistades van sentir que el seu advocat d'ofici no va ajudar gaire a favor del seu cas, i tampoc van tenir la possibilitat d'aconseguir-ne cap d'altre que col·laborés en millorar la seva situació penal per la manca de recursos econòmics.

“Tuve que afirmar una conformatoria, porque el abogado de oficio tampoco tenía muchas ganas de trabajar, y firmé una conformatoria de 9 años y un día”. (Dona I)

3.4.4 Propostes de millora en la prevenció i intervenció de la delinqüència femenina

En aquest últim apartat, s'exposaran les propostes de millora en la prevenció i intervenció de la delinqüència femenina.

Com a proposta principal, el professional entrevistat recolza la intervenció a les necessitats criminògenes de cada interna per aconseguir una resocialització més òptima. Sobretot destaca la diferència entre les penades que entren per delictes violents, i les que entren per tràfic de drogues, ja que aquestes últimes entren per la comissió de delictes de forma aïllada i no per un “modus vivendi” com les primeres. És per això, que les necessitats per cada delictes, i específicament per cada cas, són diferents.

“Si veiem les necessitats criminògenes de cada una trobarem necessitats diferents amb solucions diferents”. Tanmateix, destaca que “Un gran volum dins el món delinqüencial sempre és la mateixa, no és que sempre sigui la mateixa, sinó que hi ha molta, i acostuma a moure's a presó, entra i surt, surt i torna a entrar, la pena s'incrementa per reincidència...”. (Tècnic)

Per intentar millorar la intervenció amb els grups que presenten unes formes de vida més properes i constants al món delictiu, l'entrevistat proposa una millor adequació dels programes i polítiques que intervenen en la seva falta de control, en la gestió de les emocions i la resolució de conflictes, a la vegada, que recolza una millora en les polítiques de reinserció progressiva dels interns a la societat, i la major utilització de les mesures penals alternatives.

“Ara s'està donant peu a les mesures penals alternatives, i això facilita donar una intervenció més adequada a les necessitats.” (Tècnic)

D'altra banda, caldria fer un estudi personalitzat més acurat de les circumstàncies que ha portat a una dona en veure's involucrada en un delictu, sobretot en els casos de tràfic de drogues. Les penes d'aquestes últimes són molt elevades i s'hauria de valorar l'afectació a la víctima i a la societat, de la mateixa manera que si aquestes penes són les més adequades.

“Si ara parlem d'una interna, d'una dona, que està allà per tràfic de drogues, i té 11 anys de condemna, cal veure què ha fet i els motius, i si aquesta conducta que ha tingut si ha estat aïllada en aquest fet o ha tingut varis fets”. (Tècnic)

També, ha defensat el tècnic al llarg del discurs, s'haurien de reconsiderar les polítiques antidroga per part de l'Estat, caracteritzades pel populisme punitiu, que criminalitza i castiga severament a les dones implicades en el tràfic de drogues.

Segons les vivències de les ex-internes, la presó no els hi va servir per millorar les seves condicions personals ni socials, i fins i tot ho van viure com una experiència traumàtica. Les dones entrevistades no van sentir que els professionals contribuïssin gaire en el seu benestar personal, i fins i tot van patir el pes de la discriminació per ser delinqüent. Aquesta discriminació podria ser agreujada per qüestions de gènere, davant la interiorització de l'incompliment del seu rol com a dones, socialment establert.

“No tratarme como un criminal, porque meten a todos en la misma bolsa. Somos todas delincuentes y todas tenemos que cumplir, punto” (Dona I) .

4. CONCLUSIONS I DISCUSSIÓ

Aquest treball es plantejava com objectiu principal conèixer els factors de gènere que influencien la dona a cometre un acte delictiu. Per aconseguir-ho, s'ha realitzat una revisió bibliogràfica i una petita investigació qualitativa caracteritzada per tres entrevistes, a un professional que treballa actualment al Mòdul de Dones de Brians I i a dues ex-preses. El primer objectiu ha fet un repàs de les diferents teories explicatives de la delinqüència femenina per donar una visió panoràmica del paper de la dona dins el món delinqüencial. En el repàs d'aquestes ens podem adonar del enorme pes que han tingut les teories biològiques i, posteriorment, l'ordre moral vinculat a la religió, en visualitzar la dona com un ésser biològicament atàvic, dèbil, passiu, emocional, entre altres estereotips relacionats amb el gènere; de la mateixa manera que l'ha vinculat a la realització de tasques domèstiques, i a la cura familiar. Aquestes vinculacions de caràcter innat cap a la dona perden força, tot i que continuen presents, amb el coneixement de les teories sociològiques i corrents feministes que rebutgen els deterministes biològics de caràcter natural per donar importància a la socialització del gènere, determinada pel sexe de l'individu.

Ser dona no sempre juga com a factor protector de la delinqüència. Autores com Adler (1975) i Simon (1975), expliquen la delinqüència femenina de les últimes dècades com una "masculinització" d'aquesta a causa de l'aproximació de la dona a l'esfera pública, considerada exclusivament masculina. Una nova línia d'investigació podria estar destinada a conèixer el canvi de percepció i concepció de la dona pels agents de control formal, i com aquesta afecta en el percentatge i en la tipologia de dones que arriba a presó. Tot i així, el lleu increment de la delinqüència femenina en les últimes dècades posa en dubte la relació entre emancipació de la dona i delinqüència. És evident la inclusió progressiva d'aquesta a l'esfera pública, però la delinqüència no s'hauria de vincular amb la seva "masculinització", sinó amb les persistents desigualtats de gènere a l'hora d'incorporar-se a l'àmbit públic, i el permanent arrossegament dels rols tradicionals de gènere. És per això que agafant la línia d'autores com Smart (1977) i Lind (1986), es podria parlar d'una relació entre feminització de la pobresa i delinqüència.

Partint d'aquesta relació, el segon objectiu plantejava conèixer quines són les característiques estructurals de les dones que entren a presó. Primerament, ens trobem

amb dones generalment, entre 31 i 50 anys, amb una característica indubtable: la seva condició general d'exclusió primària. Tot i que no totes les dones que arriben a presó viuen en el llinar de pobresa i la marginalització, no es pot negar les polítiques socials, policials, penals i penitenciàries de control social i criminalització de les capes més desfavorides. Aquestes últimes característiques també es poden vincular amb la sobrerepresentació de la població estrangera i de l'ètnia gitana a les nostres presons.

A partir de la revisió d'algunes dades generals (Juliano, 2011), les dones constitueixen dos tercers parts dels pobres del món, i són també el sector que disposa de menys recursos dins de cada societat. Això segur que és degut a la desvalorització de les tasques tradicionals femenines i la discriminació salarial. A més, les dones són les que pateixen més precarietat laboral i desnonaments. La majoria de dones que entren a presó provenen d'una situació educativa i laboral baixa que, consegüentment, influeix en la seva delicada situació econòmica. Si es té en compte que, seguint els rols tradicionals femenins, moltes d'elles es dediquen a la cura familiar i de la llar o altres tasques feminitzades precàriament remunerades, la seva situació econòmica encara és molt més difícil i depenent de l'home. És per això que encara falta un llarg camí per a la igualtat de gènere i la millora d'oportunitats per a la dona en l'esfera pública. Aquesta millora suposaria una major independència i qualitat de vida per a ella, que disminuiria molts factors que les poden portar a la delinqüència.

El context social i familiar de la majoria d'elles tampoc acompanya. Moltes d'elles venen d'entorns marginals i degradants que faciliten la relació amb altres persones que es troben en una situació similar d'exclusió primària. El context social contribueix a l'aprenentatge d'un "modus vivendi" que les pot aproximar al món delictiu més fàcilment. L'exclusió primària, i els contextos que acompanyen la majoria de dones que entren a presó, qüestiona l'estructura socioeconòmica que la genera i la manté; de la mateixa manera que la eficàcia o la falta de polítiques públiques que ajudin a la prevenció de la delinqüència femenina.

És destacable la violència de gènere present en bona part de les internes que arriben a presó. No es pot passar per alt, que prop del 88,4% de la població penitenciària femenina hagi patit algun tipus de violència (Cruels i Igareda, 2005). Aquesta s'ha pogut manifestar de diferents maneres, ja sigui per la pròpia parella, la família o la societat en general. Aquestes dades tornen a reflectir les permanents desigualtats de

gènere que influencien en la delinqüència d'aquestes internes de forma directa o indirecta, i la deficient actuació sobre aquestes desigualtats.

Un altre factor rellevant i bastant present en la població penitenciària femenina, és la vivència de la maternitat, i concretament, la monoparentalitat com a factor agreujant de la seva situació prèvia a presó. És per això que la majoria de dones internes amb fills a l'exterior viuen el sentiment de culpabilitat i frustració a l'abandonar el seu nucli familiar i les seves responsabilitats com a mares i dones de la família. La interiorització de la dimensió emocional per part del gènere femení es reflecteix fortament dins la presó, sobretot per la necessitat de buidatge i escolta de les internes, tal com exposava el professional entrevistat. Tot el conjunt comporta una vivència més traumàtica de la dona en la seva estància als Centres Penitenciaris. Aquesta situació s'agreuja en les dones estrangeres que viuen allunyades dels seus nuclis d'origen. L'estigmatització, sobretot per part dels treballadors dins la presó, comporta que les dones es sentin doblement penalitzades: per ser preses i per ser dones. Les conseqüències que suposa la presó, mostra el deficient paper que tenen les Institucions Penitenciàries com a òrgans resocialitzadors i reintegradors. A la vegada, ens podem qüestionar si encara existeix "l'ordre moralitzador" del gènere dins les Institucions Penitenciàries. És per això que és necessari una millora en les polítiques de reinserció progressiva de les internes a la societat i la major utilització de mesures penals alternatives. A partir d'aquesta petita explicació es dona per assolit el tercer objectiu del treball caracteritzat per reconèixer el pes de l'estigma de "la dona delinqüent".

La important presència de població toxicòmana a les Institucions Penitenciàries manifesta algunes de les problemàtiques i necessitats d'aquestes dones. En aquests casos, s'hauria d'ampliar la mirada a les seves circumstàncies i al seu context; de la mateixa manera que a les polítiques públiques per a la prevenció de l'abús d'aquestes substàncies. Tot i així, no s'hauria de relacionar directament els delictes contra la salut pública amb la població toxicòmana, ja que moltes de les dones estrangeres que arriben a presó, no són consumidores habituals. Un altra conseqüència de l'entrada a presó per moltes de les internes prèviament no consumidores, és l'alta probabilitat de la caiguda a la drogodependència per l'experiència traumàtica a presó.

El quart objectiu del treball pretenia conèixer les tipologies delictives de la delinqüència femenina. Davant la descripció de les característiques estructurals d'aquesta no sorprèn

que la majoria dels delictes que es troben a presó siguin contra el patrimoni i ordre socioeconòmic (33,58%) i contra la salut pública (41,31%), segons les dades de la Dirección General de Instituciones Penitenciarias (2015). Aquestes dades exposen que quasi el 80% de les dones preses provenen d'una situació d'exclusió social i vulnerabilitat i tornen a qüestionar la funció social de les Institucions Penitenciàries, l'estructura socioeconòmica i patriarcal i la falta de polítiques públiques, tant de prevenció com d'intervenció, que atenguin les necessitats d'aquest col·lectiu que arriba a presó.

Analitzant més concretament els casos dels delictes contra la salut pública, ens trobem que la majoria de les dones corresponen al perfil de la “dona correu”, interceptades a l'aeroport amb droga provinent de països llatinoamericans o del Marroc. Aquest perfil respon a la vulnerabilitat de les dones immigrants que, per les dificultats de la regularització de l'entrada legal al país i pel disseny de les polítiques antidroga, estan més criminalitzades. La desproporció de les penes d'aquesta tipologia delictiva posa en evidència la política criminal de la nostra societat, caracteritzada pel populisme punitiu, que criminalitza certs sectors de la població en comptes d'atendre les seves necessitats.

Finalment, es dona per assolit l'objectiu principal de reconèixer com el permanent pes de les estructures de gènere a la nostra societat influeix en la comissió de delictes per part de la dona.

PARAULES: 12.294

5. BIBLIOGRAFIA

- Adler, F (1975). *Sisters in Crime*. New York: McGraw-Hill.
- Almeda, E. (2010). *Mujeres y ejecución penal*. Barcelona: Copalqui Editorial
- Almeda, E. (2002). *Corregir y Castigar: El Ayer y Hoy De las cárceles de mujeres*. Barcelona: Bellaterra.
- Almeda, E. (2003) *Mujeres Encarceladas*. Capítulo 1: “Las cárceles Femeninas en España” (sic. Femeniles). Barcelona: Ariel.
- Barañi, Equipo (2000), *Mujeres gitanas y Sistema Penal Informe*. Madrid: Iniciativa DAPHNE de la Comisión Europea.
- Bodelón, E. (2003), *Género y Sistema Penal: los derechos de las mujeres en el sistema penal*. Sistema Penal y Problemas Sociales. Valencia: Tirant lo Blanch (451-486).
- Chesney lind, M (1986). *Women and Crime: The Female Offender*. Journal of Women in Culture and Society, vol. 12, núm. 1, 1986.
- Cruells, M.; Torrens, M.; Igareda, N. (2005): *Violencia contra las mujeres. Análisis de la población penitenciaria femenina*. Disponible a: [http://surt.org/cast/docs/estudio_final_cast.pdf>]
- De la Cuesta, P. M (1992) *Perfiles criminológicos de la delincuencia femenina*. Revista de Derecho Penal y Criminológico, núm. 2, 1992.
- De Miguel, E. (2008). *La imagen de la mujer “correo”, entre la invisibilidad y la victimización*. Revista Ahotsak- fundación ‘Fundesc’.
- De Miguel, E. (2010). *Mujeres excluidas, “malas mujeres”*. Bilbao: Inguruak.
- De Miguel, E (2014). *Encarcelamiento de Mujeres. El castigo penitenciario de la exclusión social y la desigualdad de género*. País Vasco: Universidad de Deusto
- Dolores Juliano (2011): *Presunción de inocencia. Riesgo, delito y pecado en femenino*. Donostia: Tercera Prensa- Hirugarren Prentsa.
- Goffman, E. (1963). *Estigma: la identidad deteriorada*. Buenos Aires: Amorrortu Editores.

Igareda, N. (2009): *La maternidad de las mujeres presas*, en Bodelón, E. et al. (coords.) Género y dominación. Críticas feministas del derecho y del poder. Barcelona: Anthropos.

Krippendorff (1997): *Metodología de análisis de contenido*. Teoría y práctica. Paidós: Madrid.

Larrauri, Elena; Cid, José (2001) *Teorías Criminológicas*, Ed Bosch: Barcelona

Maqueda, M.L (2014). *El peso del género y otras identidades culturales en la criminalización de las mujeres*. Lorenzo, P, Diversidad Cultural, género y derecho, Valencia: Tirant lo Blanc, pp. 571-604

Mark M. Lanier, Stuart Henry, and Desiré J.M. Anastasia (2015). *Patriarchy, gender and crime*. Essencial Criminology. Boulder: Westview Press

Miralles,T. (1985). *La mujer: el control informal*, en *Pensamiento Criminológico II*. Colección Homo Sociologicus. Barcelona: Ediciones Península.

Olmos, Y (2007). *Mujeres en prisión. Intervención basada en sus características, necesidades y demandas*. Sevilla: Revista española de investigación criminológica.

Sansó-Rubert, D (2010) *Criminalidad organizada y género*. Revista de l'Institut Universitari d'Investigació en Criminologia i Ciències Penals de la UV. Universidad de Santiago de Compostela.

Simon, R. J. (1975). *Women and crime*. Lexington [etc.]: Lexington.

Smart, C(1977). *Women, crime, and criminology: a feminist critique*. London Boston: Routledge & K. Paul.

West, C.; Zimmerman, H (1987). *Doing gender*. Gender & Society 1:125-51

Yugueros, A.J(2013) *Delincuencia femenina: una revisión teórica*. Foro, Nueva época, vol. 16, núm. 2 (2013): 311-316

6. ANNEXOS

6.1 DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ RECLUSA ESTRANJERA, PER SEXE.

Genero	Total	%
Hombres	18.067	92,24
Mujeres	1.519	7,76
Total	19.586	100

Font: Estadística mensual de gener 2015, total nacional. Distribución de la población reclusa extranjera, por sexo. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016] Disponible a: <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=m&adm=TES&am=2015&mm=1&tm=EXTR&tm2=GENE>

6.2 POBLACIÓ RECLUSA PENADA POR GRUPS D'EDAD, SEGONS SEXE.

Edades	Hombres	Mujeres	Total
De 18 a 20 años (Penados)	358	15	373
De 21 a 25 años (Penados)	4.763	353	5.116
De 26 a 30 años (Penados)	7.962	593	8.555
De 31 a 40 años (Penados)	17.333	1.460	18.793
De 41 a 60 años (Penados)	18.761	1.621	20.382
De más de 60 años (Penados)	1.852	110	1.962
No Consta(Penados)	5	0	5
Totales	51.034	4.152	55.186

Font: Estadística mensual de gener 2015, total nacional. Población reclusa penada por grupos de edad, según sexo. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016]. Disponible a: <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=m&adm=TES&am=2015&mm=1&tm=EDAD&tm2=GENE>

6.3 TIPOLOGIA DELICTIVA DE LA POBLACIÓ RECLUSA PENADA LLEI ORGÀNICA 10/1995, del 23 de Novembre, del CODI PENAL.

Ley organica	Hombres	Mujeres	Total
Homicidio y sus formas	3.571	278	3.849
Lesiones	2.552	174	2.726
Contra la Libertad	719	41	760
Contra la Libertad Sexual	3.075	59	3.134
Contra el Honor	0	0	0
Delitos y Faltas de Violencia de Género	3.958	4	3.962
Contra las Relaciones Familiares	225	13	238
Contra el Patrimonio y el orden socioeconómico	19.313	1.391	20.704
Contra la Salud Pública	11.337	1.711	13.048
Contra la Seguridad del Tráfico	1.374	34	1.408
Falsedades	776	80	856
Contra la Administración y Hacienda Pública	270	15	285
Contra la Administración de Justicia	647	104	751
Contra el Orden Público	2.096	144	2.240
Resto de Delitos	667	73	740
Por Faltas	104	18	122
No Consta Delito	37	3	40
Totales	50.721	4.142	54.863

Font: Estadística mensual de gener 2015, total nacional. Tipología delictiva de la población reclusa penada ley organica 10/1995, de 23 de noviembre, del código penal. Dirección General de Instituciones Penitenciarias. [Consultat 20 de Març del 2016]. Disponible a:

<http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/documentos/estadisticas.html?r=m&am=TES&am=2015&mm=1&tm=TIP1&tm2=GENE>

6.4 PARTICIPANTS

Tècnic: Educador social del Mòdul I de C.P Brians I (29 anys). Graduat en Criminologia i Educació Social, a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Dona I: Argentina (37 anys). Estudis Secundaris. Ex-penada per Delicte contra la salut pública. Casada, i mare de 3 fills.

Dona II: Espanyola (35). Estudis Secundaris. Ex – Penada per Delicte contra la salut pública. Soltera. Ex –drogodependent.

6.5 ENTREVISTA MODEL I

1. Presentació

- a. Agraïments
- b. Explicació de l'estudi
- c. Explicació del desenvolupament de l'entrevista
- d. Consentiment informat

2. Introducció

- a. Reflexió inicial sobre la baixa proporció de la dona a presó.
  - i. Per què creus que hi ha menys dones que homes a la presó?

3. Característiques estructurals.

- a. **Quins són els perfils de Dones que entren a presó?**
  - i. Edat
  - ii. Context social
  - iii. Situació econòmica
  - iv. Situació educativa i laboral
  - v. Vincles familiars i afectius
  - vi. Maternitat
  - vii. Violència de gènere
  - viii. Consum de substàncies tòxiques

4. Interiorització de la transgressió del seu rol de gènere davant el l' incompliment de la llei i les normes socials.

5. Característiques generals de la població penitenciària

- a. Com creus que s'explica la sobrerrepresentació de la població estrangera a presó? D'on provenen la majoria de dones de l'estranger? Quina tipologia de delictes cometen majoritàriament?
- b. Com creus que s'explica la sobrerrepresentació de l'ètnia gitana a presó? Quina tipologia de delictes cometen majoritàriament? Creus que existeix algun tipus de discriminació cap a aquesta ètnia?

6. Tipologia de delictes de la població penitenciària femenina.

- a. Com creus que s'explica el gran nombre de delictes contra l'ordre i el patrimoni socioeconòmic i els delictes contra la seguretat pública?
- b. Quina era la situació social i personal de la majoria de dones que van escollir el tràfic de drogues com a opció? Elles ja eren consumidores?

- c. Fins a quin punt les polítiques criminalitzadores de l'Estat està afectant a les dones implicades en el tràfic de drogues?

7. Proposta de millora en la prevenció i intervenció de la delinqüència femenina.

8. Agraïments i acomiadament.

6.6 ENTREVISTA MODEL II

1. Presentació

- a. Agraïments
- b. Explicació de l'estudi
- c. Explicació del desenvolupament de l'entrevista
- d. Consentiment informat

2. Introducció

- a. Contacte amb l'Associació Cassandra
- b. Experiència general per presó

3. Situació prèvia a l'entrada a la presó

- a. Edat
- b. Nacionalitat
- c. Situació econòmica
- d. Situació educativa i laboral
- e. Context social
- f. Vincles familiars i afectius
- g. Maternitat
- h. Violència de gènere
- i. Consum de substàncies tòxiques

4. Entrada a presó

- a. Delicte
- b. Conseqüències i implicacions
  - i. Personals
  - ii. Familiars
  - iii. Socials
- c. Necessitats personals
- d. opinió i visió general de la població penitenciària femenina

5. Visió personal i social de la delinqüència femenina (estigmes)

6. Proposta de millora en la prevenció i intervenció de la delinqüència femenina.

7. Acomiadament i agraïments.

6.7. TRANSCRIPCIONS DE LES ENTREVISTES

6.7.1 Entrevista Tècnic

E: El 7% de la població Penitenciària a Catalunya són Dones, comparada amb l'home que és a prop del 90%, per què creus que hi ha més homes que dones a presons, a escala general?

e: Socialment i culturalment, aquí a Espanya almenys i crec a Europa també passa, l'home sempre ha estat la figura que sempre ha portat el menjar o els diners a casa, la dona és la que s'ha quedat més tradicionalment a casa amb la cura dels fills, etc, Llavors, d'entrada per un tema d'oportunitats, la dona ja té menys números d'accedir a presó perquè té menys números de cometre delictes, per tant, juntament amb això i que la dona al tenir un vincle més afectiu amb el que significa la llar, amb els fills etc, la part emocional, la capacitat empàtica, la capacitat d'entendre quins són els valors a entendre la part emocional, no? Actuen com a part protectora, per tant, com a prevenció general de les dones, els hi és més difícil...digna-li fer mal, digna-li atemptar contra la llei en general,... per tant jo crec que l'home té facilitat en aquest sentit, que sobretot pel que fa a la part penitenciària, es desvincula més de la llar, a més de la càrrega que significa "pues" en temps complicats els temps de crisi les situacions econòmiques, se li dificulta la situació i és veu obligat en part de portar el sou, a mantenir la família, etc. Llavors jo crec que això explica majoritàriament el gran volum de delinqüència masculina.

E: Llavors com comentaves, si la dona és un factor protector a l'hora d'entrar a presó, el que em qüestiono jo és aquest poc percentatge de dones que arriben a presó. Llavors quin és el perfil d'aquestes dones? El perfil de la Dona que transgredeix la norma social i que acaba a presó?

e: Jo crec que si haguéssim de fer un perfil, si haguéssim d'establir una dona "tipu", jo et diria que és una dona dels 31 als 50, per tant, ja adulta, que també m'atreviria a dir que té, o al menys, ha tingut problemes de toxicomania adherides, i generalment amb fills, sobretot perquè en general les dones que estan a presó, solen tenir un nivell cultural mig-mig/baix, tirant a baix, tot i que també d'altres perfils! , però generalment aquest seria el perfil general i per tant això ajuda a tenir fills a una hora més precoç, per tant, diguem que més joves, i quan són més adultes tenen més que mantenir.. m'explico? Per tant, tenen fills, en tenen varis, i actualment amb la revisió del codi

penal que hi va haver amb la criminalització de determinats delictes que actualment estan relacionats amb el tràfic de drogues, es dedica o s'ha dedicat, i ha entrat per aquest motiu al Centre Penitenciari, per col·laboració amb el tràfic de drogues, o bé com a robatoris amb violència i/o intimidació.

E: (assenteix) Llavors aquí hem vist varies coses d'aquesta idea de perfil. Com has comentat, generalment, tenen un nivell educatiu bastant baix, ..

e: Si... Ara no et sabria dir el percentatge, però a la pràctica, sobretot et puc parlar del volum d'internes que porto jo.. A Brians I hi ha dos mòduls, Dones I, Dones II i DAE. Llavors, jo estic al mòdul I, que és el mòdul on hi ha les dones a l'inici del tractament, amb les que estan més endarrerides en l'evolució tractamental. De les dones que porto jo, hi ha una gran part que estan en programes que equivalen a la EGB, que ara no sé si actualment es diu EGB o equival al nivell d'escola primària. I molt poques dones estan en l'equivalent a l'ESO, i evidentment, conforme anem pujant de nivell va baixant la proporció de dones que hi participen, no? I és per això que puc parlar que hi ha un gran volum d'internes amb un nivell escolar molt baix.

E: Clar..I creus que això es pot vincular a nivell laboral? Si treballen, quin tipus de tasques, ..

e: Clar! Directament, i sobretot...i sobretot en el fet de que estiguin a presó. Perquè quan menys possibilitats tens a l'exterior d'accedir al mercat laboral d'alguna manera has de viure.. i sobretot ja ni t'explico si tens un problema de toxicomania. Per tant, més probabilitat tens d'accedir al món delinqüencial que no un altre, no? Llavors, en el món laboral hi ha força internes que estan gaudint de prestacions no contributives per determinades situacions o que treballen dins de presó, però clar el volum econòmic que significa això per a elles és molt baix. Estem parlant de pot ser un sou mensual de 100-200 euros, val? Llavors, això els permet subsistir a dins de presó i en tot cas, si tenen molta capacitat d'estalvi, cosa que la majoria no tenen, poder pagar als fills, les responsabilitats civils,...

E: Clar.. Per què saps si elles abans d'entrar a presó portaven elles el sou a casa, o la seva parella.. és a dir, quin era el seu vincle a casa, com sostenien la situació econòmica?

e:mmhhh...la majoria d'elles tenen necessitat capacitat econòmica. Ara mateix no et ser dir, si tenen parella en el moment que estan a l'exterior, però en cas que tinguin marit, és a dir, que hagi un nucli més o menys estable, el qual ja és difícil perquè molts dels casos també intervé equips d'atenció a la infància i adolescència, per tant, benestar social perquè considera que els nens no estan ben atesos per la raó que sigui i es posen pel mig, treuen moltes tuteles perquè consideren que no estan ben atesos per les necessitats que siguin.. ja sigui econòmiques o el que sigui, val? Però en cas que tinguin marit o no, no tenen diners de subsistència. Per tant, entren en el món del robatori o... també per modus de vida, "altanto!", hi ha un grup d'internes que des dels 14 anys entren a Centres de Menors i és un modus vivendi, saps? Clar! Ara estem barrejant perfils... però sí que no et puc dir el percentatge en qüestió. Però sí que no tenen capacitat econòmica com per.. saps el que vull dir-te?

E: Vale... parlem de perfils que amb parella o sense a casa no hi ha la capacitat econòmica com per mantenir-se..

e: Correcte, correcte.. També he de dir-te que culturalment, en quan a hàbits estan molt deteriorades.. i costa molt que siguin capaces de mantenir...parlant de percentatges al voltant d'un 60% sí que tenen la capacitat d'assistència regulada a tallers, que sobretot els interessa per tenir determinats ingressos encara que siguin pocs com abans t'he comentat. Però sí que ens està costant molt amb l'altre percentatge, sobretot la població més toxicòmana, crear aquest hàbit laboral, d'assistir, .. i de poder donar una progressió exterior paulatina, ja està demostrat que hi ha una alta taxa de reincidència. Llavors, clar, quan no hi ha això en el moment que entren, ja demostra que en l'exterior és difícil que hi sigui, per tant, ja t'està dient o bé que moltes de la prestació no contributiva que t'he comentat abans, i que bueno "a mi ya me pagan",

E: Les prestacions no contributives les tenien abans?

e: Sí, la majoria les prestacions no contributives les tenien d'abans. Per tant.. "ya no trabajo".

E: Saps quan es donen aquest tipus de prestacions? En quins casos... de forma general.

e: Doncs, no t'ho sé dir.. (pensatiu) Però això entres a qualsevol lloc..i... tenen uns requisits.. no sé si hi ha deficiència psicopatològica, però això ho pots buscar..

E: Vale, llavors parlaves que moltes d'aquestes Dones provenen d'uns hàbits molt degradats...

e: si...si.. Molt deteriorats..

E: Doncs pot ser que hàbits deteriorats vinguessin de molt més abans? Pot ser això ve de molt anteriorment.. dels seus pares...

e: sí..Clar, el que comentava, la figura de les dones que tenen una vida a l'exterior que més o menys i en un determinat moment tenen faltes econòmicament, doncs coneixen algú, que resulta que aquest algú coneix algú altre, i... “mira, resulta que tinc una proposta per a tu. Fas un viatge i te'n duràs 30000 euros,.. “ o el que sigui, no? I això ho veuen com unes expectatives de futur de clar, tranquil·litzar-se econòmicament. Clar en el moment que no tenen cap altre medi de subsistència, per a elles és una oportunitat. Tenint en compte, que pot ser tenen un nivell socioeconòmic tirant a baix i poques expectatives, no? Llavors és clar que hi ha aquest perfil de dona, no generalitzat però que existeix, ara bé la majoria estan molt degradades.. i això no és perquè entrin a presó “i pam” es degradin, sinó que el procés de degradació ve prèviament, m'explico? També s'ha de tenir en compte que la dona, com l'home, no és primari, o l'ha de fer grossa per entrar directament a presó. Llavors veus que les dones primàries ja veus que no té les mateixes característiques de control i habilitats, que les altres. Per tant, perquè pot ser la família desestructurada no era tant així com hem comentat abans. Ara sí, bé, aquelles que entren ja “desestructurades” és el que et comentava abans del Centres de Menors, ...hi ha un procés previ molt degradant, i ja ni t'explico en el món toxicòman que encara és més desagradable l'assumpte...Desagradable en el sentit propi de que la interna no té capacitats per elaborar-se un futur, m'explico? A no sé que tingui un entorn que li pugui facilitar això.

E: Llavors els seus vincles són degradants de forma general.. saps si tenen una bona xarxa social de recolzament..?

e: Clar, has de comptar que.. “Mi primo también delinque..”, “Mi hermano también está en el mismo centro penitenciario que yo”, “bueno mi hijo está fuera pero ya está delinquiendo”, això són verbalitzacions que elles fan. Podríem dir que les que menys relació tenen amb el món més “taleguero”, són aquelles dones que en la seva vida més o menys van fent, però que de sobte en un moment complicat de la vida, se'ls hi apareix

com una verge, com seria el cas de les que es diuen “les mules”, que viatgen a Colòmbia, a Bolívia.. a algun país Llatinoamericà, allà carreguen de determinades quantitats de droga les maletes, el cos i venen cap aquí. La majoria d’elles venen enganyades. Per què? Doncs perquè les màfies capten persones vulnerables, víctimes, i les enganyen. Què fan en molts dels casos? Ells mateixos busquen la manera de delatar-les, perquè en el moment que passa la duana i la policia les atrapa, el que ve darrera seu és el que porta realment tota la “teca” que diguem, m’explico? Les grans quantitats.

E: Vale, veig que estàs parant molt del perfil de dones de tràfic de drogues que deu abundar bastant a dins a presó.

e: Bàsicament, per determinar els delictes majoritaris, són delictes contra el patrimoni i l’ordre socioeconòmic, és a dir, robatoris amb violència bàsicament, així com la col·laboració contra el tràfic de drogues que es dona últimament molt.

E: Perquè pensant més amb l’altre perfil de dones que cometen hurts o robatoris, si partim de la base que només hi ha un 7% de dones a presó, per què hi ha tanta poca dona a presó? Què pot fer que només hagi un 7%.. perquè si ho mirem a escala general, tant homes com dones podrien entrar a presó pel món que tenen fora, no? Quin creus que és el punt en que aquella Dona arriba (a presó)?

e: Bueno, si al final ens posem a analitzar de forma més matemàtica, si és la dona la que se’n carrega dels fills, quantes hores la dona està fora de casa? És veritat que ara fa uns anys el concepte de Dona ha canviat molt cap a bé, però moltes de les dones que entren a presó tenen una idea molt prehistòrica de la dona..

E: Més masculista?

e: Sí, més masculista. A més a més elles adopten aquest paper.. hi ha varies que són víctimes, no només de gènere, que hi ha moltes, sinó de violència sexual. Aleshores, si la dona és la que habitualment està més hores a casa, segons la teoria de la oportunitat, està més protegida que l’home en quan a delinqüència. I si et pares a pensar i l’educació que estem donant als nens, ara em remonto 50 anys enrere, perquè clar les dones que hi ha actualment són de 31-50 anys, si ens remontem anys enrere la dona és la que creix amb la nina a la mà... i que actualment segueix passant amb els anuncis de televisió, per tant creix amb els nins, amb la planxa a la mà, etc. La relació amb l’escola és de nens amb nens, de nens amb nens, els nens són més “bastos” que si futbol, que si dibuixos i

pel·lícules de lluita, etc. Aquesta masculinitat la veus traslladada als homes als Centres Penitenciaris. En les Dones, aquest concepte no hi és tant. Parlem que aquest 8% s'ha sociabilitzat en un entorn més conflictiu generalment, eh! Ja hem comentat que si que estan les que estan més o menys bé però que en un determinat moment, ja sigui per tràfic de drogues o altres delictes, "altanto!" Que també hi ha de delictes violents, i molts, doncs...Si del 7 o 8% diem que estan per robatoris amb violència o per tràfic de drogues, és que s'han sociabilitzat en entorns complicats, clar podríem dir que és fàcil que acabin en aquest món, perquè si l'únic que coneixen és aquest món...llavors, el que et comentava abans, les habilitats que aquestes desenvolupen, la capacitat d'entendre l'altre, la capacitat d'estar-me aquí quiet assegut una hora, costa perquè no ho han viscut, perquè no han tingut límits clars, i bueno ja hi ha teories criminològiques que parlen d'això, si faig un delicte i em surt bé, per què no tornar-ho a provar?

E: Llavors partint d'això, que aquestes Dones tenen aquesta idea més masculista interioritzada, em...

e: Perdona, el qual no significa que no estimin, o no pateixin, cosa que passa molt, que passa més en dones que homes, pel seu entorn familiar.

E: (assanteix) si.. això és per qüestió de gènere, la part afectiva i emocional lligada amb els fills, la família, ...

e: correcte, el que et trobes molt, treballant amb homes i dones, és la diferència abismal d'atenció individual que necessiten, perquè necessiten aquesta proximitat emocional pel seu buidatge, perquè tenen aquestes tensions, aquestes pors de "és que no m'estic cuidant dels meus fills", "és que estan allà sol", "és que sóc jo la protectora dels meus fills", etc. Aquest estigma, que per altra banda patim els homes de que bueno sigui l'home el que tingui que anar treballar i no es quedi a casa amb el davantal posat i amb els nens,...si això està en la societat en ells o en elles, doncs pot ser més potenciat. I t'adones que són més pesades en el sentit que demanden molt més que els homes.. perquè necessiten d'aquest buidatge, d'aquesta proximitat, de ser escoltades, de poder plorar, d'entendre que els hi està passant perquè moltes d'elles no saben quines són les emocions que existeixen, ni són concients dels sentiments que estan tenint ni el per què vegades...i el deconeixement de tot plegat i que el més fàcil, ja que moltes d'elles han viscut entorns més difícils, surt la part més violenta...més agressiva per dir-ho d'alguna manera.

E: Clar, podem veure que aquesta idea de la dona a fora es porta dins la presó, no? Llavors pateixen molt més la pèrdua dels seus fills, desvicular-se de la família,...

e: (assenteix)

E: Abans has comentat que la majoria de dones a fora tenen fills...Saps quantes d'elles eren sustentadores de la família, soles o acompanyades del marit?

e:Et puc dir que em venen el cap dones que tenen marit, dones que no tenen marit, dones que tenen el marit a presó i que els fills els tenen família extensa o centres de protecció, no et ser dir un percentatge de si el marit està allà o no, si es preocupa,.. però tendeixo a pensar que si que hi ha certa relació amb el món delinqüencial.

E: I en relació a la família, com creus que viuen que la Dona entri a presó, si abans hem dit que la mare és qui porta el tems dels fills, llavors aquests fills van amb els avis, amb algú proper...

e: Clar, com et deia, no és que de cop amb trenta anys, per la tònica general, la dona fa un delicte i es queda 8 anys a presó, hi ha algo previ.. per tant les famílies, els pares, les mares,.. ja els conèixen, ja saben com són, per ells ja és normal el modus vivendi perquè tenen germans a presó, o tenen “los tíos” a presó, no? Llavors és una situació molt normalitzada en el sentit de la vida és a presó, i “perquè jo delinqueixo i seguiré delinquent”, i bueno que ja estan adaptats en aquest modus de vida,.. fan que això per ells sigui normal quan no ho hauria de ser. Llavors, els pares que no estan normalitzats en aquest entorn, estan normalitzats amb el modus de fer de la filla, no els hi és estrany, ...mmmh. La persona que està més anys a presó, sobretot, és la que no ha comés només un delicte o bé un de molt greu. Però la majoria entren molt a presó, perquè és un modus vivendi. I excepte les dones de tràfic que tenen la família a un altre país, tenen visites de manera constant i bé, i es preocupa per les sesves filles, i es posen en contacte amb els treballadors familiars per saber com estan per saber què poden fer i com les poden ajudar, etc no? Sí és així, la majoria no estan allà deixats de la família. I el que et comentava, la majoria la culpabilització que es fan és “ com es possible que jo no m’hagi sapigut frenar abans perquè a més a més qui ho està patint són els meus fills”.

E: Més el vincle amb els seus fills..

e: Clar, en el moment que ets pare o mare, el vincle d'intensitat el tens més fet amb els fills més que amb els pares, bàsicament perquè et sents responsable d'una persona, i en principi de tota la vida els pares són responsables de nosaltres, no de nosaltres als pares fins que no arribem a tenir 50 anys, per posar-te un exemple, i llavors ens hem de fer responsables dels nostres pares doncs perquè són grans, tenen mancances, etc..

E: I... que opines sobre la violència que pot patir una dona abans d'entrar a presó? És a dir, la violència de gènere que pot patir abans de presó? I si creus que pot haver algun vincle que es pogués relacionar amb la comissió del delictes...?

e: Hi ha molta dona que ha patit violència de gènere.. però jo no sé fins a quin punt és relacionable que hagi patit violència de gènere amb que elles cometin actes delictius. Si que és cert que hi ha dones que actuen delictivament amb les seves parelles, sobretot també amb els casos que porto jo amb problemes de toxicomania, i clar les dones poden tenir certa dependència ja sigui econòmica o de substàncies amb els homes, perquè al principi com et comentava en teoria són els homes els que porten.. (els diners), i més en un entorn on el sistema educatiu és baix. Per tant, el “es que me tienen que mantener”, saps? El tenen molt incorporat, més quan han viscut varis anys de la seva vida amb aquest discurs, i quan segurament l'altre persona, és a dir l'home, ha generat aquest discurs. I això no és del món penitenciari, una dona que pateix violència de gènere al carrer les experiències que viu són similars.. ara, que el fet que hagi violència de gènere en centres penitenciaris, jo no sé si hi ha una violència directe amb la comissió delictiva o si té més relació amb el nivell de vida/cultural..jo crec que seria objecte d'un estudi, no? Si existeix, que ho desconec.

E: Sí, partint d'algun estudi que he pogut trobar, es diu que un 80% de dones que entren a presó, han patit algun tipus de violència, sigui quin sigui, pel fet de ser dona, ja sigui amb la seva família nuclear, amb la parella,..el que sigui. I pot ser com dius tu..aquesta idea de que l'homes manté econòmicament, la dona és més dependent, pot ser l'homa marxa,.. potser no directa, però indirectament es podria vincular amb la comissió del delictes.

e: Sí, sobretot com a procés de socialització. És el que comentàvem abans: quan totes aquestes ben joves s'han dedicat això és perquè el seu entorn familiar doncs és complicat. Llavors si és complicat, és a dir, el cuidador d'aquella interna, no té les eines educatives necessàries el recurs és la violència, el recurs és “la torta”. Clar, si això es

pren com “és el que hi ha”, “és el normal”, al final pot generar situacions d’aquest tipus. I la incorporació d’aquest modus operandi en aquesta dona doncs “bueno un tortazo se lo lleva uno cualquiera”, “un tortazo es normal”, i pot ser per a elles es un “tortazo” d’aquells que “et giro la cara i t’estampo cotra la pared”, m’explico el que vull dir-te? Clar i això és important. No em sorpren que em diguis això del 80% també. Clar, els entorns familiars, els entorns d’iguals estan molt deteriorats, i si una dona es veu amb inferioritat, es veu dependent de l’home, fàcilment buscarà ella per sentir-se més segura, a més això passa, que ens trobem amb dones que tenen un parella a l’exterior, i bueno, es cartegen amb homes o altres dones, fàcilment per sentir-se més segura, i dius espere’t, aquesta dona no te un home? I et diu “el roce hace el cariño”, no? Llavors és aquesta demanda i necessita d’atenció i cura, de sentir-se cuidada per algú. És complexe, molt complexe, i sobretot perquè la dona ho viu molt.

E: El què viu molt?

e: la necessitat de cura, saps? Viu molt.. no sé si seria digne d’estudi.. de la percepció de duresa de com es senten en diferència d’homes i dones el que significa l’empresonament per a elles. Però em dona la impressió

E: Sí, hi ha estudis que parlen sobre això..l’experiència de la dona dins a presó.

e: Segurament seria més dur com a vivència, perquè pot ser per l’home no té tant assimilat que uns fills depenen d’ells, en canvi una dona sí. I això fa que ho passi pitjor, perquè ja no és “Mira estic a presó, i l’he feta ara la pago i m’he d’aguantar”, sinó “els meus fills no han fet res perquè jo ara els pagui amb aquesta moneda”, m’explico? “No tenen cap culpa de que estigui aquí però ara estan pagan les conseqüències”.

E: També com parlavam abans, que la dona és un factor protector per no entrar a presó, també per aquesta càrrega familiar que te a sobre no? Ja sigui perquè els pares es fan grans, pels fills,..

e:Sí..

E: I creus que hauria algun vincle entre aquesta violència i el consum de drogues? Com has dit que hi ha molta dona drogodependent.

e: Mira et puc dir que a Brians ara mateix, hi ha aproximadament, t’he comentat que hi ha dones I, dones II i i DAE no? , a Dones I i Dones II hi ha aproximadament fent

números rodons hi ha 100 dones a cada mòdul. Al DAE hi ha unes 12-15. Per tant estem parlant d'un 210 dones fent números ràpids i rodons. De Dones I, que és on joestic, de 100 dones la meitat pertanyen al grup de persones amb problemes de toxicomania, val? Per tant d'un mòdul la meitat tenen problemes de toxicomania, tenint en compte que moltes d'elles milloren i passen al mòdul de Dones II, és complicat fer una evolució, ja que quan passen de mòdul poden gaudir de permisos, etc Llavors a dones II també hi ha dones amb problemes de toxicomania, per tant no podem dir que un quart, tenint en compte que són 200 dones, sinó que hi ha més.. però que si ens centrem en dones I, sí, la meitat tenen problemes amb la toxicomania o l'han tingut... i hi ha la teoria que qui ha estat drogodependent ho serà tota la vida perquè per molt que ara tingui resolta l'abstinència sempre hi ha un risc, però clar hem de considerar que han tingut o tenen un problema amb la toxicomania, i important.

E: I aquestes dones que s'impliquen amb el tràfic de drogues, la majoria han estat consumidores o pot ser no té a res a veure? Aquestes “mules” acostumen a ser drogodependents?

e: Sí, el que ara t'anava a dir, hem de diferenciar entre el tràfic de drogues a petita escala, és a dir, “jo hem dedicat a vendre pel carrer”, aquest perfil és més de consumidora i els camells ja les capten perquè les tenen lligades perquè els interessa, i després hem de diferenciar de les dones que fan de “mula” i que el principal benefici és la suma de diners perquè estan passant una situació econòmica molt complicada.. però no et sabria dir el cap per cent i no em puc suportar en cap dada científica eh, però intueixo que les es dediquen a gran escala no son consumidores o almenys no ho són la mesura com les que es dediquen a petita escala.

E: Es dediquen més les de gran escala o escala més petita?

e: Les que es dediquen a una escala més petita en col·laboració al tràfic de drogues consumeixen més.

E: I hi ha més a presó que l'altre perfil? O pot ser el perfil d'escala més petita es vincula amb altres delictes i com a conseqüència tenen dependència amb la drogodependència..?

e: Clar, l'objectiu de molt furt, de molt delictes de robatori és el benefici econòmic que parteix en molts dels casos de la desesperació d'aconseguir la droga. Quina és la manera més fàcil i ràpida d'aconseguir diners? Doncs anant pel carrer i fent un “tirón” a un

bolso, per exemple, o fent un robatori amb violència.. “escolta dóna’m el bolso” o anar a una supermercat i “obra’m la caixa”, doncs en aquests casos el que els hi interessa és aconseguir el diner fàcil i ràpid, fàcil en el sentit que per elles o ells és bueno fàcil, que per mi no ho seria i segurament espero que per tu tampoc, amenaçar algú per aconseguir una sumar econòmica, però és el més simple diguem. Però el fet de contactar amb persones que es dediquin al tràfic a gran escala no és un diner immediat, m’explico? I segurament tampoc els interessa a les persones d’aquestes màfies.. perquè clar si tu has de passar a l’aeroport amb unes maletes plenes de droga i t’has d’haver tragat unes quantitats de droga, etc no pots estar així anant-te rasant el braç perquè tens el “mono”, o anar suant o amb el “tembleque” perquè tens el “mono”, perquè llavors “cantes com una almeja” com aquell qui diu. Sap que vull dir-te? Per tant si que m’atreviria a dir-te que el volum de persones que estan relacionades amb el tràfic de drogues a gran escala, no vull dir que no consumeixin eh, això no és veritat!, però pot ser consumeixen menys que les altres, o bé consumeixen drogues no tant dures, per exemple, el hachís fuma tothom.. m’atreviria a dir que el 99% d’internes fumen “porros”.

E: I justament aquest sector de tràfic a gran escala rep penes més grans,..

e: Sí, sí..

E: Llavors seguint la política criminal que hi ha ara.. tenen penes menys grans, no poden acollir-se a l’atenuant per drogodependència,..

e: per tant, tenen condemnes més grans!

E: Llavors, s’estan criminalitzant aquestes dones..

e: Sí, exacte, no deixa de ser una política criminal en el moment en que els polítics d’un govern veuen que estan havent unes entrades massives de drogues i han de posar una determinada solució. Així com a prevenció general, mmhh el govern puja les condemnes en relació de..surt per la tele, ho veu tothom, la gent ho veu i la gent que ho veu i que tenia un viatge planejat, fa un plantejament de costos i beneficis, “si he de guanyar 30000 o 2 anys de presó, si els meus fills estan passant gana fins a un determinat extrem dius.. me la jugo, no és segur que m’agafin pot ser em surt a compte”, ara si en comptes de 2 són 5-6 anys, pot ser s’ho pensen més. Clar..

E: I creus que aquest perfil de dona: “mula”, passa més en dones que en homes? O és el mateix?

e: (pensa..) No ho sé.. es podrien treure dades de qualsevol dades de delinqüència, però si jo m'hagués d'encarregar, ser el capo d'un narcotraficant, pot ser la dona més desapercebuda, no? Bueno ara no, ja s'han vist els perfils.. tenen els objectiu, ja sabien a qui han de buscar.. els objectius de les màfies és portar droga d'un cantó a un altre, com ho fan això? Doncs primerament utilitzen dones, també s'han utilitzat jo que sé...animals, saps que vull dir-te? se les busquen, per no dir bajanades que passen, no?. Avui en dia, la policia ja sap el perfil, jo no sé que es posarà de moda. Si que pot ser que sigui més factible que siguin dones i no homes perquè pot ser es veuen...mmh.. més febles potser. Això forma part de la percepció del delictes, si et posen una dona al davant o un home, pues pot ser depèn de com sigui l'home o la dona, però segurament si tenen la mateixa edat doncs pot ser tendeixes a pensar, si et diuen “qui ha comés el delictes?” potser tendeixes a pensar que no ha estat la dona i sinó ha estat l'home. Ara si em poses un home de 80 anys, doncs no sé pot ser poder.. pot ser és l'home... no sé... no sé els perfils... això va canviant..se les pensen totes, aquestes persones es dediquen a això.. a pensar aquest tipus de coses. Doncs fins ara, era la dona, la dona es veu més fràgil, però culturalment tornem el què dèiem.. és de malpensar que pugui fer això. Pot ser sí que m'atreviria a dir que és més la dona que l'home. Pot ser si que l'home es dedica a fer delictes més violents que la dona..

E: Clar.. la dona pot ser busca algo com més fàcil, guanyar diners més ràpid, i ja està, no?

e: Això tindria una explicació com el que comentaven, les dades parlen per si soles, si de dones només hi ha un 7%, si ho expliquem des de la vessant més cultural, des de quina és la imatge de la dona dins la societat, etc s'explica que pugui cometre un delictes on no pugui fer mal directament, no? Al menys la percepció que tenen elles és que no fan mal, no? Altre cosa és que si saben que hi ha víctimes al respecte, siguin conscient si hi ha víctimes al respecte al voltant d'aquesta droga que elles portes, etc. Però directament, visiblement no fan mal a ningú segons elles,...

E:D'on venen aquestes dones de tràfic a gran escala?

e: estan bastant repartides. Mira, et puc dir que hi ha.. mira, repartides entre dones I i Dones II que són aproximadament unes 200, 120 són espanyoles, i llavors està repartit bastant la nacionalitat, desputen si et serveix amb dades, desputen brasileres com a 9, tinc apuntat 70 estrangeres i espanyoles 120, d'aquestes 9 són brasileres, 7 són romaneres, 6 són colombianes, 6 equatorianes, 5 bolivianes,..per tant, si sumes, fixa't abans que parlaven dels països d'on prové aquesta droga, justament si sumes les colombianes, les bolivianes, les equatorianes,.. hi ha un perfil més clar que és de dona llatinoamericana que és d'on es crea la droga com a tal no?

E: Per tant ,creus que la dona que fan aquest tràfic tenen aquest perfil...

e: Sí, tindrien un perfil llatinoamericà, sí,

E: (assenteix) I què opines sobre la presència de l'ètnia gitana a presó?

e: S'haurien de saber quines són les proporcions a la societat normalitzada, en general, quines són les seves proporcions, no? Però l'ètnia gitana està sobrerrepresentada. Suposo, que tornem al mateix, pel nivell cultural, les dificultats econòmiques, perquè clar, si ens posem a valorar qui hi ha dins a presó, ara perquè fins fa un pocs anys la corrupció està a l'ordre del dia però si marxem 5 anys enrera, escolta, de rics a la presó no hi havia, i ara també n'hi ha pocs no ens enganyem,... però clar un gitano, que és de barri, que s'ha criat en la cultura gitana, que expressament la cultura gitana no va lligada a la cultura general, també hi ha cert estigma, implica que sigui més victimitzada en el món de la delinqüència. I clar, tot plegat fa que hagi més població gitana a la presó a la que proporcionalment hauria a fora, i això dona aquesta sobrerrepresentació.

E: I creus que té a veure els valors de l'ètnia gitana a l'hora de cometre un delictes? La forma de fer, la cultura,..és a dir vaig llegir un estudi, en que parlava que moltes dones per no delinquir es dediquen a la prostitució, no? I l'ètnia gitana, dins els seus valors culturals no està tant ben vist la prostitució i llavors, optaven més per robar. Llavors, aquesta forma alternativa a delinquir, la prostitució, no la contemplen.

e: Clar.. jo crec que hi ha tòpics, i hem de salvar els tòpics. Qualsevol d'entrada diria, sí, l'ètnia gitana és diferent, no? És veritat que en certa manera és diferent perquè tenen les seves regles i ho arreclen diferent entre ells, i no tenen relació amb la cultura general, que diguem, però clar trobaras gitanos que diran "para que llore la mía que llore la del otro", i robo i tinc uns beneficis, però si parles amb altres gitanos "normalitzats", en el

sentit de normalitzats en quan el sentit de no consecució de delictes, val? Si et parlen ells de la cultura gitana pot ser que et diguin “no, robar no está bien”, m’explico? Llavors, és cadascú. Jo no entenc especialment la cultura gitana, però vull entendre que en la seva cultura no està bé robar. No obstant això, hi ha molts que roben, com també hi ha molts que no són gitanos i també roban.

E: No cal extrapolar aquest tòpics..

e: Clar..salvant aquest tòpics, el que diuen que “a tot arreu hi ha de tot”. Clar, però l’estigmatització fa molt mal.

E: Llavors, opines que té molt més a veure amb la discriminació que pot patir aquest col·lectiu? En relació a la policia en parar-los, en les penes,...

e: Sí..torno el que deia abans a l’hora de poder gestionar.. el què dèiem abans, a la presó no hi ha rics. Aquí podriem parlar si la justícia és igual per a tots, però d’entrada... homa.. no ho sé..

E: Això, també pot passar amb la immigració, en la seva situació prèvia a presó, no?

e: Correcte..

E: Estem dient, que la situació econòmica influeix tant a l’ètnia gitana, com a la població estrangera, ...

e: exacte..

E: Com creus que es podria intervenir en aquest factor del gènere dins la delinqüència?

e: Bueno partint de que.. i que això no serveixi com excusa.. de que un 7% és la dona, bueno, com a números diria més poc, i sempre volem buscar baixar que aquest número baixi, però oblidem-nos del 0 delinqüència, i això seria d’ingenus pensar el contrari... ah.... des de la visió més pragmàtica de la delinqüència, del dia a dia del que visc a la meua feina, hi ha una població molt tòxica molt important i que és més difícil gestionar, i d’aquestes ja tenim unes quantes. De les altres tenim dones que han fet delictes violents, i d’aquestes que no han sigut que no han influenciat les drogues, centrant-nos a les que han comés delictes violents i genèriques (entren les col·laboren al tràfic de drogues sense consum). Si veiem les necessitats criminològiques de cada una trobarem necessitats diferents amb solucions diferents.. llavors, com ho baixem? Si h o

sabés seria director general, i no ell ho tenen clar! No et podria dir si un 7% és molt o poc.. jo crec que l'important, és que hi ha un gran volum dins el món delinqüencial i sempre és la mateixa, no és que sempre sigui la mateixa, sinó que hi ha molta, i acostuma a moure's a presó.. entra a presó, surt i torna a entrar, la pena s'incrementa per reincidència,.. m'explico? Ara s'està donant molt de peu a les mesures penals alternatives, i això facilita donar una intervenció més adequada a les necessitats.

E: Clar, les mesures alternatives podria adequar-se a les necessitats de cada una, al perfil de cada una..

e: Si ara parlem d'una interna, d'una dona, que està allà per tràfic de drogues, i té 11 anys de condemnes, cal veure què ha fet i els motius, i si aquesta conducta que ha tingut si ha estat aïllada en aquest fet o ha tingut varis fets d'aquest tipus, aquesta xifra negra i que la interna no ho dirà perquè juga en contra seva, però si és una persona normalitzada en general i que no ocasiona violència jo trobo molta diferència els delictes violents o no perquè l'afectació a la víctima i a la societat és molt diferent, no? I pot ser hi ha altres maneres de treballar, i si som capaços de generar que ens els processos penitenciaris es comenci a sortir a l'exterior abans, està demostrar que la taxa de reincidència baixa, i considerablement... però clar: política criminal. La societat té una opinió i el polític "de turno" ho ha de valorar tot. Bueno, clar tot és gestió de la informació, i d'apostar o no, no és fàcil. Però clar és veritat, que la falta la falta de control, d'emocions, de resolució de problemes de les internes.. i això passa que porta mesos que està bé i que ha assolit el programa i que potser en tres mesos podem fer una petició de primer permís, però resulta que té una baralla, i ja està això es para fins que pagui la sanció al respecte, passi el període de cancel·lació i bueno és com un "tornem a començar", i això dificulta molt el procés d'evolució. Tot plegat és complexa.

E: Bueno trobo molt correcte l'opció de les mesures alternatives, per intentar focalitzar pel que necessita i evitar la presó el màxim possible que per sí mateixa és molt tòxica...

e: Exacte.

E: Doncs, moltes gràcies per l'entrevista.

e: A tu, de res!

6.7.2 Entrevista Dona I

(Conversa preliminar sobre como llegó a la Asociación Cassandra y su situación general actual).

E: Cómo fue en general tu llegada a prisión?

e: Mira, yo no te voy a engañar, sinceramente cuando llegué que se me caía el mundo, piensa que mi familia está en Argentina, mi hijo estaba allí y tenía seis años, yo venía a hacer un viaje que era para ganar dinero para sobrevivir en Argentina, estaba separada con mi marido, estaba sola con mi hijo, el padre de mi hijo... es que ahora en Argentina no es como acá en España que tiene que te separas y te pasan la pensión, que te separan y te hacen..nosotros lo hicimos entre nosotros, nos separamos, y el nene elegía cuando quería ir con el padre... lo dejé en manos del nene.. porque adoraba tanto a ese hombre.. que lo veía llorar a él y yo lloraba tres veces más.. y claro llegó un momento que tenía 24 años, sin trabajo, con un hijo, viviendo otra vez en casa de mamá, mi mamá que trabaja limpiando casas, mi mamá que está enferma, que tiene la columna mala y que hoy por hoy sigue trabajando, ahora es por dama de compañía más que de limpieza, y es una mujer que no puede estar quieta... y pues claro, toda la vida viviendo toda la vida con una mujer que ha trabajado, yo sentía que estaba metiendo más responsabilidad a mi mamá, que si al nene le faltaba algo se lo tenía que comprar mi mamá, entonces me ofrecieron lo de viajar y pues...

E: Lo que se llama las “mulas”, no?

e: si.. mi amiga había hecho el viaje anteriormente, que había viajado dos veces.

E: También de Argentina a España?

e: Sí, sí, y le fue bien! En ese lapso hasta que yo viajé, viajó un amigo pero calló preso. Y cuando me lo prepusieron a mí, yo dudé, me dijo “Gorda estas segura?” y yo “ Es que necesito la plata” Mi idea era emplearlo en un local. Mi amiga que le fue bien, quería hacer una tienda aquí en Argentina, y le faltaba no sé cuánto dinero, y la idea de que yo viajara era poner dinero para ese local y a la vez, agarrar, lo que aquí le llaman billar. Y claro, lo del viaje, si puedo terminar el local, queríamos montar un locutorio que en ese tiempo en Argentina estaba llegando el Internet y todo.. Y bueno, el tema fue ese, mi amiga hasta me acompañó en el Aeropuerto, y hasta a la puerta me dijo “ Estás

segura?”, “Nos hace falta la plata, si te salió bien a tu, por qué no me va a salir bien a mi?” Al principio fue bien, porque fui de Argentina a Ecuador, y de Quito me vine per acá. Yo lo pasé mal, cuando estaba en Ecuador pensé, “algo va mal” porqué estaban revisando los equipajes, se retrasó.. y después de la hora del retraso, embarqué la primera.. Y cuando llegué acá me detuvieron, y ya está. Se me calló el mundo. Cuando llegué a Barcelona llamé a mi mamá, y me dijo “ a dónde vas?” Y le dije, “nada, me voy a Córdoba a trabajar en...” Yo había trabajado en Córdoba. Y me dijo: “ Dime a dónde vas? Sé que a Córdoba no te vas a trabajar. Sé que vas a hacer una locura”. Y le dije “ En el aeropuerto”. Y ella, “Ven para acá, salir corriendo!”, y yo “ya no puedo”. Cuando la llamé el jueves en WadRazz para decirte que estaba presa, fue... y el dinero que yo llevaba encima me lo sacaron porque pensaba que era de la droga, y en verdad no, era para mis gastos! Yo ingresé, en prisión con cinco euros, que es lo único que me dejaron. Encuéntrate que yo venia con ropita de verano con ropa de dos días y volver, llegar a otro país, en una prisión, y.. “ahora que hago”. Te ves ahí sola, en la otra punta del mundo, sola, en prisión, se me calló el mundo encima.. mi niño era pequeño.

E: ya... Y que pasó con el niño?

e: En ese momento, nunca se le dijo que yo estuve en prisión, dije que se lo quería decir yo..en ese momento se le dijo que yo vine a España para trabajar. Cuando yo entre presa, él era pequeño no se le podía decir que mamá está presa y más sabiendo como son las cárceles en sud América,.. yo lo que hacía cuando podía, me puse a trabajar en los talleres, me puse a estudiar, tenía que matar el tiempo, no podía quedarme en el patio sin hacer nada..

E: claro, hacer cosas..

e: Tuve la suerte que nunca tuve problemas con ninguna, no sé si por mi acento, tuve apoyo con las gitanas, con la gente grande.. yo siempre me llevaba mejor con la gente más grande, te entienden más, con como las niñas que se comen el mundo y el mundo se las come. Tenía bajones, cuando me enteraba que había familiares en Argentina que estaban enfermos, cuando se murió mi prima-hermana es cuando me entró un gran ataque de ansiedad,entonces claro, “me estoy perdiendo todo”, no solo estar con mi hijo y mi mamá, para mi mi locura es mi mamá, resultará medio fuerte, pero para mi primer es mi mamá, y después mi hijo, porqué mi mamá fue mi apoyo durante todos estos años, se separó cuando yo tenía 10 años y estovo para mí,

E: Claro.. son las madres, siempre están allí!

e: Hubieron épocas muy duras para mi pues porqué echaba de menos. Ya te digo el mundo seguía en Argentina, era yo quien se quedaba estancada. En mi cabeza está mi hijo que era así pequeñito gordito, y ahora es un hombre que tengo que levantar la cabeza.. es altísimo. Mis sobrinas son todas madres y cuando me vine eran unas crías que venían a ver a la tías.

E: Tu familia supo que estuviste en prisión?

e: sí, toda la familia lo sabe.

E: Y como fue ese período de decirles que estabas en prisión? Como lo vivieron y como lo viviste tu misma?

e: Cuando llamé a mi mamá se le calló el mundo, para mi mamá fue lo peor, creo que lo pasó más mal cuando le dije que estaba en prisión que cuando le dije que estaba embarazada cuando era una joven adolescente con el novio. Tal vez más el día que le dije los años que estaría en prisión,

E: Porqué por tema de drogas son bastante, verdad?

e: Claro, a mi me querían poner poner como cabecilla de una banda. Porqué a mi me detuvieron un lunes y a lo largo de la semana detuvieron a 4 o 5 más, con las mismas cajas que yo, y todas decían que venían con una morena, y la única morena que había era yo. Y digo haber “ que yo vengo sola, que yo no conozco a nadie, como voy a ser la cabecilla de una banda? Si ven mi casa es de material! Ni siquiera han revertido las paredes! Si tuviera una casa no esaría viviendo en el terreno de mi tío.” Tuve que firmar una conformatoria, porque el abogado de oficio tampoco tenía muchas ganas de trabajar, y firmé una conformatoria de 9 años y un día. Y lo más fuerte fue llamar a mi mamá y decirle “ gorda, que son nueve años”. Ese fue creo que unos de los peores días de mi vida. Mi mamá o ha pasado mal, y yo también. Nueve años acá, sin mi familia, sin mi hijo, sin mi mamá,.. Recuerdo el día ue hablé con mi papá que estaba de visita por mi casa, de los 10 minutos que podíamos hablar, sólo hablábamos 3, el resto estábamos llorando. Yo siempre fui en la familia como más la cabeza loca: “mira la que se queda embarazada joven”, “mira la que separó”, “tanto, tanto y ahora se separó”.

E: (assenteix)

e: Un día mi papá me dijo que tenía hora en la embajada para pedir mi traslado para poderme a ery le dije “no, ni se te ocurra”. Porque aquí tenía mis permisos, estaba estudiando.. si allá tengo mi familia pero que voy a dejar, que cada vez que mi mamá me venga a visitar que la pongan en “pilota picada” por si me entra algo? No, no! A más, tampoco voy a ver al Alejo al estar allí..

E: Es tu hijo Alejo?

e: sí..ya se lo explicaré el día que yo vuelva, ya se lo explicaré que la “mama estuvo en tal sitio”... He conocido lo bueno y lo malo de prisión. Hubo momentos que lo pasé muy mal. Yo no supe lo que era la heroína hasta que entré a prisión.

E: Fuera no consumías, no?

e: No, había probado cocaína, pero de adolescente, lo típico de hacerte la lista delante de tus amigos, pero heroína.. que es eso? (risa)

E: Claro, el tráfico era por el dinero, no porque fueras drogadicta en ese momento..

e: claro no es que yo hiciera el viaje para mis dietas, era porque yo necesitaba progresar, tenia un hijo a que darle de comer, mi madre no podía estar siempre manteniéndome, era dinero fácil que entra en cuatro días,..

E: ya.. es un riesgo, pero si sale bien?

e: claro! Mi amiga había viajado dos veces, y le salió bien, por qué no tenía que salirme bien a mi? Pues mira..me salió mal...

E: Bueno.. (silencio)

e: El lado positivo de eso es que conocí al padre de mis hijos, tengo a mis hijos, y ya. Porque de una época para acá..

E: Que paso con el niño durante todo ese tiempo?Y antes de que te fueras?

e: Se quedó con el padre.

E: Vale, cuando estuviste aquí, él estaba con el padre. Antes contigo y con tu madre?

e: El niño decidía. Si lloraba y quería ir con el padre lo llevábamos con el padre, si ahí lloraba y se quería ir conmigo, iba conmigo. Pero a mí eso me servía como excusa para ver a mi ex. En ese momento yo estaba locamente enamorada de él.

E: Vale, os separasteis, pero os ibais como partiendo al niño.

e: sí, hasta que yo viajé, y tuve que explicarle a él lo que me pasó, llamarle y decirle “Alejo tiene que quedarse con vos.. yo ya no puedo”. Él me dijo que fuera fuerte.. en verdad he contado mucho con el apoyo de él.

E: O sea has bien con tu ex-pareja?

e: sí. Hace unas semanas hicimos un skype con mi expareja y estaba mi hijo y hemos estado más de una hora hablando, recordando viejos tiempos, que si el niño está grande! Hay que sacarle el lado positivo a las cosas, por qué si no...

E: (Assenteix). Has dicho que en prisión estudiabas, verdad?

e: tengo los títulos de auxiliar de geriatría, y estado haciendo prácticas e Pueblonuevo, me he sacado el carnet de torera.. y después es que el de geriatría me lo he sacado varias veces.. yo era su boludita, que des de llegué a Brians me llamaban la “Bolu”, y claro al final iba a los cursos de geriatría para estar con ella, porque me lo pasaba bien, te estabas enriqueciendo la mente.

E: Por qué antes de Prisión no trabajabas..? O hiciste algún curso?

e: No, en Argentina terminé lo que aquí le dicen la secundaria, y después estuve trabajando de telefonista, ...

E: Trabajitos?

e: sí, estado trabajando pero siempre en negro. He estado trabajando en un taller de costura, pero siempre he estado... limpiando casas, pero para limpiar casas yo sinceramente no sirvo.. por horas no me va, yo soy más de ir tranquila y a mi ritmo. En cambio en los talleres podía estar horas sellando las casas de laboratorio, esto lo hicimos en talleres y podía estar allí horas... y sin embargo, allí estaba bien.

E: Como viste el ambiente con las demás mujeres en prisión?

e: Haber había muchas sud americanas..

E: Sur americanas?

e: Sí, el 90% de las sud americanas estamos por lo mismo. Es raro que esté por otro delito..es lo típico que entra una “sudaca” y dices “ droga?” y dice “ si”. Y sabes que, ahora porque ha cambiado la ley de 5 a 6 años, porque cuando entre yo de 9 años para arriba, así que gracias a mi conducta me aplicaron un artículo y me sacaron 3 años de condena. Hasta el año siguiente que yo caí, a cada mujer que entraba por drogas a 2-3 mujeres que entraban por drogas le caían 9 años, era como “droga, 9, droga, 9, y así..”. Y yo porqué firmé la confirmatoria, si yo me iba a juicio me ponían más. También había, me tocó convivir con una mujer que mató a los hijos, con otra que participaba con su pareja de las palizas a su iba

E: la mujer a la niña?

e: ella participaba con su pareja, ella veía y no decía nada y alguna ostia le debía meter a la niña.. He estado, he estado charlando así como estamos nosotros, y quizá aquella había matado a tal gente, y bua (sorprendida) cualquiera lo diría.

E: Había de todo, verdad?

e: piensa que cuando llegué el modula era uno único, no es ahora que las dividen. Las únicas que se separaban eran las de enfermería. Había la típica yoky que había entrado porque había robado por una dosis, hasta la que había matado por una herencia, había de todo.

E: Ahí dentro había mucha gente que tomaba drogas, supongo? O que había entrado por temas de drogas..?

e: Mi caso mismo, por necesidad de dinero.

E: La mayoría de gente es por lo mismo?

e: Es que depende, hay distintos casos de necesidad. Hay las que lo hacen por la familia, pero también las que quiere para las fiestas, que están tan enganchadas en lo suyo que.. vamos que arruinan su vida por las fiestas. Y quizás entrar a dentro les sirve para limpiarse y hay otras que terminan peor. Por más que digan dentro hay... ya te digo, en mi vida no sabía que era la heroína y la probé allí dentro y me enganché. Que lo he pasado mal para quitarme, si. Pero es que no me sirve para nada. Haces cosas que

fuera no lo harías. Porque yo a fuera sí, fumaba maría, pero no se me pasaba meterme una ralla o probar otras cosas. En cambio allí dentro la cabeza te traiciona.. Porque es un lugar..

E: Te ves más débil, no? Te baja el ánimo y buscas algo para evadirte un poco, no?

e: Hay días que estas muy bien, y hay días que por una tontería te viene un recuerdo o una cosa, por ejemplo, a mi me pasó que el día anterior me había enterado que una de las chicas que estaba en aislamiento se había suicidado.. y eso para mí fue un bajón muy grande. Haber no me veías que no tenía mucha relación con ella, pero hacia nos días yo había recibido una carta de ella y decía que ya le faltaba poco iba a estar con sus niñas. Era una cría, tenía 22 años. Y para mí eso fue un palo. Para colmo mi compañera se fue de bis a bis el domingo, yo estoy sola en la habitación escuchando la música de Argentina.. y subió mi compi y me dijo “ gorda, si quieres volar un rato y olvidarte que estas acá?”, y le dije “sí, pues la verdad que sí.. y ya está”. Ese día, fue el día que me dije “ Que has hecho Andrea?”. Es que como puede ser que estamos intentando para salir, y te vas hundiendo, te vas enganchando,..

E: Es como que entras a prisión mal, y vas a peor..en vez de mejorar.

e:Si..Tienes la opción de tirar pa’ lante y levantar cabeza y olvidarte de todo, o te hundes. (silencio).

E: Yo tengo una duda, el tema de las mulas acostumbran a ser mujeres lo que lo hacen? Como funciona?

e: Al principio sí que buscaban más a mujeres, porque supone que no llamaban tanto la atención como los hombres, pero resultó que al final la mujer llamó más la atención porque la mayoría se reproduce para viajar, y llegó un momento que cantaban demasiado. Pero hombres también hay.

E: Vale..

e: Y lo que a mí me pasó es que yo llegué de cebo, y detrás de mí estaban pasando gente llegaba cargadísima.

E: Tu crees que ellos ya sabían eso?

e: Si, porque a mi ellos me pusieron un abogado, y pensé que era el de oficio. Cuando me volvieron a sacar a declarar al cabo de dos meses, él volvió a declarar conmigo. Al cabo de unos meses me dijeron que tenía una notificación, y cuando voy me dicen que mi abogado había renunciado a mi causa que yo no le pagaba más. Y yo, “pues si nunca fue de pago, yo no contraté a nadie”. Era esa gente que me había mandado a ver lo que declaraba yo.

E: Vale (sorprendida). Vale.. Para ver.

e: Como vieron que no declararé nada malo, que declararé a su favor, pues ya está.

E: que tenías como más presión? Porque claro esto es una mafia..

e: Yo tenía que pensar que mi mamá venia a las 11 de trabajar, no podía arriesgarme a decir “ pues fue fulanito”.

E: Claro, le podía pasar algo a tu familia,

e: claro, mi familia seguía en Argentina, yo no podía decir nada. Además que tampoco soy así, pero bueno ellos se tenían que asegurar.

E: Y para terminar, que es lo que necesitaste allí en prisión? Qué podían hacer allí dentro para ayudarte?

e: No gran cosa. No tratarme como un criminal, porque meten a todos en la misma bolsa. Que están todos por lo mismo, que son todos malos, y que hay algunos que van por cumplir su trabajo.

E: Os ven como a todos malos?

e: Si.... Y dependiendo de que asistenta social que te toque allí a dentro, lo tienes bien o de allá no vas a salir.

E: Ya..

e: Somos todas iguales, somos todas delincuentes y todas tenemos que cumplir, punto.

E: Esa ideología tan estricta, no?

e: Incluso tienes que ganarte la confianza de ellos para entrar en un office a trabajar. Es que en realidad no te dan mucho apoyo, son pocos los profesionales que te entienden como persona, que te tratan como persona, para los demás somos delincuentes.

E: Crees que fuera de la cárcel se cree lo mismo de ti? Esta misma etiqueta?

e:No.. Dentro de prisión te lo hacen notar porqué están conviviendo con ellos. Fuera de prisión era “pues estaba en prisión” , “estaba presa”, te preguntan “y cuantos años llevas en España?” y “pues hará 11 años”.. Pues al principio a mi me costaba, pues haber como se lo iban a tomar, hasta que un día a una le dije que estaba en prisión, y me dijo “nena pues mi marido también”, pues menos mal que hay personas que sí.. Pero hay personas que dices que has estado en prisión y se te apartan. Pero sí, dentro de prisión te hacen sentir que eres una delincuente. Pero ves la monitora de geriatría no te veía como una presa sino como una alumna que estaba estudiando con ella, punto. Te trataba como una mujer.

E: Oh.. qué bueno, perfecto. Pues muchas gracias.

6.7.3 Entrevista Dona II

(Conversa preliminar sobre como está y como llegó a la Asociación Cassandra)

E: Como fue tu entrada en prisión? Como lo llevaste?

e: Pues mira, haber si me explico un poco...piensas que no te van a pillar nunca, y entonces me pillaron. Y lo que me pasó que no supe reaccionar con la Guardia Civil, porque a mi me envió un Colombiano.

E: Pero perdona, con qué delito?

e: Con que delito? Con la salud pública. Pues eso, yo me fui tan tranquila al aeropuerto, y por el chivatazo me imagino, porque el colombiano me dijo que venía la coca de una forma y vino de otra, y por eso me colocaron a mí el muerto. Y como no supe reaccionar me lo comí yo todo.

E: Claro, por qué eres española o Sud Americana?

e: No, no, española. Fui a buscar la droga al aeropuerto de Barcelona, y supongo que se chivaron porque llevaba siete kilos de “pipo” y por el otro lado entraban 15-20 kg, y mientras me cogían a mí, entraban mas kilos, me entiendes?

E: Claro, claro..pero lo fuiste a buscar en el aeropuerto? Para llevarla donde?

e: SI, el de Barcelona, ellos me venían a buscar cuando saliese. Y bueno lo que te digo, y como fui tonta me lo comí yo todo. No quise delatar a nadie, no quise delatar a nadie..

E: Alguno amigo tuyo antes lo había hecho? Es decir, como contactaste con ellos?

e: Yo tenía un camello de “papelinas”, pero un camello. Y este le compraba la droga al otro.

E: Y a él siempre le fue bien?

e: si, si, a él sí. Yo tampoco quise delatarle ni nada, porque tenía dos hijos y yo que se.. sabes?

E: Claro.. así que gracias a él viste que podía ser viable conseguirlo, verdad?

e: Si claro es lo que yo pensé.. pero claro no fue así.

E: Mala suerte..

e: si mala suerte o mala cabeza mía.

E: Como fue la entrada a prisión? Qué dejaste atrás? Tenías hijos, maridos..?

e: No, no.. no tenía ni hijos ni marido, no me he casando nunca.

E: Antes habías hecho pequeños tráficos con drogas o era la primera vez?

e: No, no.. fue la única que hice yo. Ah no! Unos meses antes me fui a Venezuela a por unas maletas, lo único que no se hicieron bien, y me vine en blanco, sin nada. Claro no me cogió nadie porque no había nada.

E: ah! Una vez anterior fuiste a Venezuela a buscar.

e:Si, me fui a buscar un par de maletas pero cuando llegué allí me dijeron que no pasaría esto por el aeropuerto y fue al final un viaje de placer, mira..

E: Por qué no trabajabas cuando hiciste eso?

e: No trabajaba entonces, antes había trabajado de informática.

E: Hiciste un curso de informática?

e: de programadora. Hice un curso el año 1982 cuando tenía 18 años, me puse a trabajar donde mi padre y me fue bien. Hasta el 2006 que entré aquí.

E: Qué es como un curso de FP? De formación profesional?

e: No, era un curso privado. Yo me metí allí donde mi padre trabajaba, hice el cursillo con 18 años, y así por hacer algo. Lo hice, me gustó, me fue bien hasta el año 2006 que me metieron en la cárcel.

E: Un tiempo trabajando y otro sin trabajar, supongo?

e: Bueno, medio año de entrar en prisión dejé de trabajar..

E: Vale.. porque el tema de la droga lo conocías o fue algo de sopetón?

e: fue así, como yo consumía, fue de allí cuando me surgió ese trabajo.

E: antes de hacerlo lo compartiste con tus amigos o familia? O se enteraron después de que tu lo cometieras...?

e: No, no..lo hice yo por mi cuenta, y eso. Cuando me pillaron llamé a mi novio dijésemos, y él llamó a mi hermana, y ella enseguida se movió, llamó a mis padres, luego al abogado, después declaré delante el juez,..pero no me acuerdo muy bien la verdad, es algo que quiero olvidar. Primero me metieron en Waz-Razz y estuve 2 o 3 años, y después me metieron en Brians y estuve un par de años.

E: O sea, estuviste unos 5-6 años en total más o menos, no?

e: Sí, del 2006 al 2010, y luego al 2012 me dieron la condicional.

E: Sí, el tema de tráfico está muy penado...

e: Sí, yo no tenía nada, yo no tenía nada de nada con la justicia y me cayeron 9 años y un día.

E: pero te hicieron algún atenuante por consumir?

e: ya, no sé, el abogado que cogió mi hermana fue un “fiasco” al final, no fue bien y me cayeron 9 años y 1 día. Me cayó mucha pena a mí.. pero luego con una abogada que cogió mi padre, no sé como se dice eso.. me hicieron un atenuante de esos y me cayeron 7 años y un día.

E:Ya.. ya veo que el tema de drogas está muy penado aquí en España.. y cómo fue tu entrada en mi prisión con tu familia, a tus amigos.. a tu pareja.. te tenías pareja me has comentado, no?

e: sí, mi abogado quería que lo inculpase, y yo no lo inculqué..

E: pero tenía culpa tu pareja para que hicieras eso?

e: no, no.. yo hice lo que yo quisiese, no me forzó ni nada. Y para qué voy hacer pagar a él y a mi, dos? Pues lo pago yo y ya está.

E: Claro..

e: A mis padres no les gustó nada.. pero a lo hecho pecho.

E: Claro.. Por qué tus padres sabían que consumías o fue por sorpresa?

e: No, les cogió de sorpresa.. sí, sí. Y la entrada es muy dura, te llevan a Waz-Razz, te sacan la ropa, te duchan, te meten en la celda, y ahí estás, empiezas a cavilar y “qué has hecho?”, estás mal, estás jodida, tocas fondo, pero después te vas haciendo y ya está.

E: He odio que en prisión hay mucha droga.. entrar en prisión te ayudó a dejar de consumir o consumiste más?

e: No, no... yo no la toqué ahí, ni la vi, ni la quise ver, ni tocar, ni nada...A mi me sirvió para dejarlo

E: La parte buena, que te sirvió para limpiarte un poco... y qué fue más el cambio a entrar a prisión? Que es lo que más echaste de menos?

e: Lo más duro de entrar en prisión? Dejar a mis padres, a mi sobrina que tenía 5 años entonces, sí la familia es lo peor..

E: estabais muy unidos antes de entrar en prisión..?

e: Bastante, bastante unidos... sí.

E: Y qué pasó con tu pareja al entrar en prisión?

e:Nada.. yo le avisé, y le dije que había declarado en contra de él pero di una dirección equivocada, y yo lo avisé por teléfono que “he declarado en contra tuya pero les he dicho un número que no es, así que tu mismo”, entonces él desapareció.

E: Ah, él desapareció. Supongo que él también estaba implicado en el tema de drogas, o de tráfico..

e: Sí, exacto, él sí.

E: pero el había hecho algún tráfico como tu?

e: él? No, no..

E: Qué tal las compañeras en prisión? También había otras como tu por tema de drogas? O como lo viste?

e: había de todo.. asesinas hasta por tema de drogas, pero estas eran más bien extranjeras. Las españolas eran más por delitos de sangre, y las de drogas eran más bien extranjeras... las de Brasil que venían aquí con un cargamento,..

E: Menos tu caso, que también eras española y estabas por drogas.

e: Bueno también había alguna más, una tal Ramona, ella también, me hice muy amiga ella, lo único que yo soy una persona muy solitaria, iba siempre con mi libro al comedor, iba con mi libro no me metía con nadie, no quería saber nada de nadie tampoco, aunque tenía algunas amigas iba a la mía.

E: y que tal ahí dentro con los profesionales?

e: Bueno de profesionales hay de todo, había un funcionario que era muy buen hombre, muy buen hombre, y muy tal. Pero había otras que eran una gran puta, con una mala uva, en fin.

E: Hasta qué punto los profesionales te ayudaron? Pudieron cubrir tus necesidades?

e: A mi personalmente no me ayudó nadie, ni de funcionarios ni de personal de profesionales. Yo no sentí que nadie me ayudase, fui yo sola con las compañeras. No me sentía muy cómoda,.. no sé como explicártelo, es por eso que iba a la mía,.. Con la bibliotecaria si que me hice amiga, porque yo leía mucho.. y con ella bien, y con una o dos funcionarias bien, pero lo puedo contar con una mano. La verdad que tienen mucha mala leche ahí, se piensan que todo el mundo se pierden por su condición, y como yo soy una persona que digo las cosas como las pienso, pues malamente.

E: Claro.. Y cuando saliste de prisión, notaste que la gente te trataba distinto.. la familia, los amigos, la sociedad...?

e: No, por qué tampoco lo voy diciendo por ahí, no llevo un letrero y lo digo, lo entiendes?

E: en parte bien que tu familia te apoyara, no?

e: sí, sí..con mis amigos si y mi familia también, todos me apoyaron muy bien.

E: Nunca pensaste en cometer otro delito, como puede ser robar.. ¿porque hay muchas formas de obtener dinero fácil..

e: No, no.. que va.. yo es que soy muy transparente y se me nota todo, sabes? Cometer un delito para que me cojan? No, no.. que va!

E: El tráfico era lo que veía más viable, no?

e: exacto!

E: Pues muchas gracias, ha sido un placer!